

LikaMvs

ČASOPIS MUZEJA LIKE GOSPIĆ

1

GOSPIĆ
2019.

GOSPIĆ • GODINA I • LISTOPAD 2019. • broj 1

ISSN 2706-1159

LIKAMVS

UDK 069

Časopis za popularizaciju muzejske djelatnosti.

(051)

Izlazi jednom godišnje.

IZDAVAČ

Muzej Like Gospić

ZA IZDAVAČA

dr. sc. Tatjana Kolak

GLAVNA UREDNICA

Marija Rukavina Vranić

UREDNIŠTVO

**Tatjana Kolak, Marija Rukavina Vranić,
Vesna Bunčić, Ivan Kovač, Nikolina Krpan**

LEKTURA

Anela Serdar Pašalić

KOREKTURA

Uredništvo

FOTOGRAFIJE

**Fototeka MLG, Zvonimir Šuper, Tatjana Kolak,
Sönke Ehlert, privatni obiteljski albumi**

LIKOVNO-GRAFIČKO OBLIKOVANJE

Ivana Pavičić

TISAK

Kerschoffset, Zagreb

ADRESA ČASOPISA

dr. Franje Tuđmana 3, 53 000 Gospić

Tel.: +385 (0)53 560 546

E-mail: info@muzejlike.hr

www.muzejlike.hr

NAKLADA

300 primjeraka

AUTORI TEKSTOVA

AŠ – Ana-Marija Šolaja

IM – Iva Maras

IK – Ivan Kovač

IS – Ivana Starčević

JSP – Josipa Starčević Prpić

MK – Marina Krmpotić

MRV – Marija Rukavina Vranić

NK – Nikolina Krpan

SK – Sanja Kolak

TK – Tatjana Kolak

VB – Vesna Bunčić

ZŠ – Zvonimir Šuper

Sadržaj

Riječ urednika	3
Akvizicije muzejskih pretinaca	6
Priča jedne pивske boce	20
Dopisivanje pod pseudonimom	24
Oslíkani reljef Cvijete Grospić	27
Zdravstvo u Gospiću kroz Muzejsku Fototeku	29
Tko je muzejski dokumentarist i koja je njegova uloga u muzeju?	32
Počasno – Nikola Tesla	38
Nikola Tesla – prijateljstva koja su obilježila znanstvenikov život	41
Šibenik – Buffalo – Hamilton Tesla povezuje svijet	44
Nikola Tesla – izgubljen u vremenu	46
Memorijalni centar „Nikola Tesla“ Smiljan i vi u 2018. godini	48
„Salon Milke Barić“	52
IN MEMORIAM	
Željko Centner	54
Biserka Velić	56
FOTOREPORTAŽA – Bili smo	58

P R O S L O V

U suvremenoj digitalnoj eri, u ovom vremenu izrazite protočnosti i aktualnosti informacija, brojnih objava putem sveprisutnih društvenih mreža, raznih aplikacija, web portala; u utrci za postizanjem novih „rekorda“ u javnoj komunikaciji, Muzej Like Gospić, nakon četrdeset godina, pokreće muzejsku ediciju u tradicionalnom, tiskanom obliku.

Pod imenom LIKAMVS, u igri riječi, objedinili smo muzejsku djelatnost na području Like, arhaično se referirajući na antiku, ali i današnju uporabu anglizama na globalnoj razini, zadržavši pri tom i službeni naziv naše Ustanove.

Tendencija nam je promovirati kulturnu baštinu Like, Muzej Like Gospić kao ustanovu, muzejski Fundus, muzejsku struku i djelatnike koji su u, nešto više od šest desetljeća postojanja Ustanove, doprinosili temeljnom poslanju na istraživanju, obradi, prezentaciji, a time i očuvanju materijalne i nematerijalne kulture. Vjerujemo da ovaj zalag ostavljamo i budućim muzealcima.

Nakana je pozornost posvetiti muzejskoj građi, osobito pojedinim eksponatima koji nisu toliko poznati u javnosti, nikad ili rijetko i davno izlagani te kroz njihov kontekst ispričati povijest grada, Like, umjetnika, znanstvenika i svih onih zaboravljenih i bezimenih koji su svojim stvaralaštvom „kreirali“ našu baštinu.

Tatjana Kolak

Poštovani čitatelji,

pred vama je prvo izdanje muzejskoj časopisa. Već duže vrijeme razmišljamo, a i osjećamo potrebu kako i na koji način široj publici približiti saznanja o samoj muzejskoj djelatnosti, kako pokazati i prikazati rezultate muzejskog rada.

Likamvs je zamišljen i koncipiran kao godišnja, serijska, više stručna, a manje znanstvena, popularno pisana publikacija, posvećena temama iz raznih područja muzejskog djelovanja.

Često se susrećemo s pitanjima o poslovima koji se obavljaju u muzejima, što pojedini djelatnici rade i na koji način.

U časopisu namjeravamo predočiti sve aktivnosti muzealaca koje obično ostaju nezapažene jer se zbivaju u, za javnost zatvorenim, muzejskim prostorima – čuvaonicama, radionicama, laboratorijima. Sadržajno je vezan za stručne, znanstvene, edukativne i pregledne tekstove stručnih zaposlenika, pomoćnog stručnog osoblja Muzeja kao i kolega iz Memorijalnog centra „Nikola Tesla“. Primarno bi predstavljao rezultate rada i istraživanja pri obradi raznih muzejskih zbirki, donio nova saznanja, potaknuo daljnja istraživanja Like, popularizirao struku i stručna zvanja, a ponajviše Muzej Like Gospić te javnosti približio bogatstvo našeg Fundusa.

U prvom, na neki način i počasnom broju, svojim su doprinosom sudjelovali samo zaposlenici Ustanove, no želja nam je da *Likamvs* bude otvoren i svim vanjskim suradnicima kojima je u fokusu interesa lička kulturna baština.

Tematski smo prvi broj odredili u nekoliko poglavlja – Iz muzejske prakse s glavnom temom o glazbi na području Gospića, Nove akvizicije, Smiljanski svemir, In memoriam kao i novosti koje bismo željeli podijeliti s našim čitateljima i posjetiteljima.

Namjera Uredništva je da objavljeni tekstovi budu prepoznati kao jedan od važnih izvora na putu očuvanja naše, zajedničke baštine, da budu sredstvo komunikacije s javnošću, educiraju i naravno, promoviraju lički kraj.

Nadamo se da će vam se svidjeti *Likamvs*, jednako toliko, koliko je nas radovala njegova priprema i stvaranje.

Do sljedećeg izdanja želimo vam ugodno čitanje.

Marija Rukavina Vranić

Akvizicije muzejskih pretinaca

Muzeji – čuvari naše baštine, godinama prikupljaju raznovrsnu građu i skrbe o njoj. Često „skrivaju“ veći dio svojih fundusa, ponajprije iz nemogućnosti izlaganja predmeta u potpunosti. Stoga su povremene, tematske izložbe najbolji trenutak za otkrivanje „blaga“ i prezentaciju naše kulturne povijesti. Ti su predmeti katkad po prvi put izloženi.

Za muzejsku škrinjicu prepunu pretinaca, bila je inicijalna tema akcije Noći muzeja 2017., „Glazba i glazbeni velikani i njihov utjecaj na društvo“ gdje su se autori izložbe¹ upustili u avanturu istraživanja pretinaca u Etnografskom i Kulturno-povijesnom odjelu, Numizmatičkoj, Dokumentarnoj i Zbirci Šporčić.

Sve je započelo kao priča o tradicijskim instrumentima, no vrlo brzo je prerasla u hrvatsku priču o glazbi i njezinom utjecaju na društveno sazrijevanje u razdoblju s kraja 19. st. i prve polovice 20. stoljeća.

¹ Marina Krmpotić, muzejska pedagoginja i koordinatorica projekta Noć muzeja, Ivan Kovač, povjesničar tada na stručnom osposobljavanju u MLG i dr. sc. Tatjana Kolak, muzejska savjetnica uz pomoć Ive Maras, muzejske tehničarke Muzeja Like Gospić. Izloženo je ukupno 69 izložaka (37 predmeta, 9 fotografija, 4 notna zapisa i 19 dokumenata).

To nije bio samo odraz kulturnog napretka u smislu razvoja građanskog društva, već i slika političkog angažmana u osvitlu buđenja nacionalne svijesti, osjećaja samopripadnosti i nužnosti osamostaljenja Hrvatske kao države bez obzira je li riječ o Austro-Ugarskoj ili Kraljevini (SHS) Jugoslaviji.

Izložba je bila koncipirana prema cjelinama koje segmentno doprinose odnosu prema glazbi. Primarne relacije pronalazimo u tradicijskoj glazbi pa su time izložena glazbala, poput najstarijih puhačkih – svirala ili žičanih – tamburica i gajdi.

Svirale su najjednostavnije i jedno su od najstarijih puhačkih glazbala. Izrađuju se od prirodno šupljeg materijala (trstika), uzdužno prošupljenoga komada drveta, valjkasto ili prizmatično oblikovane drvene cijevi različite duljine i promjera. Mogu biti s jednom ili s dvije cijevi.

Ton se proizvodi titranjem stupca zraka u cijevi (stvara se stojni val). Stupnjem zraka pobuđuje se titranje kroz okruglasti otvor zvan usna. Visina tona ovisi o duljini stupca titrajućeg zraka. Drži se s četiri prsta desne (melodija) i tri prsta lijeve ruke (rupice).

**Detalj postava izložbe u Malom salonu MLG,
27. 1. 2017.**

Ovisno o majstoru-izrađivaču mogu biti izuzetno bogato ukrašene raznim geometrijskim ili vegetabilnim, solarnim i lunarnim motivima te apliciranim metalnim elementima. Koriste se uglavnom tradicionalne tehnike obrade drva poput urezivanja, duboreza, rezbarenja i rovašenja.

Tri muzejska primjerka potječu s početka 20. st. iz Počitelja, od čega su dva s jednom cijevi i ukrašeni urezanim i rovašenim geometrijskim motivom s pet rupica u donjem dijelu (inv. br. E-1582) ili trokutastim rovašenjem unutar urezanog kvadrata

sa šest rupica (inv. br. E-1583). Dvocijevna svirala je ukrašena sa četiri urezane koncentrične kružnice proporcionalne širini svirale i s tri rupice na jednoj, a s četiri na drugoj cijevi (inv. br. E-1587).

Istovremeni svetoročki primjerak (inv. br. E-1543) s dvije cijevi i sedam rupica na rascijepnim krakovima nosi ukras vegetabilnih i geometrijskih te tekućeg cik-cak motiva izvedenog urezivanjem i rezbarenjem. Sličnog ukusa bio je i majstor ribničke dvocijevne svirale, (inv. br. E-1989) no kao tehniku je koristio izrazito dekorativnu metodu reljefnog rezbarenja. Jedini primjerak,

ukrašen multipliciranim motivom slova X koristio je i uglavljen zupčasti, vjerojatno satni mehanizam, iz Kosinjskog Bakovca (inv. br. E-1652).

O korištenju gajdi, miha, mjeha ili dipli kao tradicijskog glazbala koje je danas posve nestalo iz lič-

Gusle su narodno glazbalo s jednom žicom i gudalom, obično od javorova drveta.

kih krajeva, a karakterističan je instrument korišten na području osobito dinarske Hrvatske,² sa specifičnim načinom sviranja zvanim „predušivanje“ ili cirkularno disanje,³ pokazuje nam primjerak svirala za diple iz

Gračaca (inv. br. E-2150). Sastoji se od šuplje cijevi, načinjene od bazge koja u gornjem dijelu ima četiri rupice u okomitom nizu, a u donjem još četiri grupirane u dva reda po dvije. Vrh, prošireni usnik kroz koji se upuhuje zrak, ukrašen je urezanim prikazom stilizirane ljudske glave, izrazito hermafrodiziranih crta lica.

I obični rog goveda – vola, iz Kosinjskog Bakovca (inv. br. E-1653) korišten je za dobivanje snažnog zvuka upuhivanjem zraka kroz uski otvor bez piska. Obavezan je dio pastirske opreme jer služi za uzbuđivanje u slučaju opasnosti. Ovaj se običaj održao do sredine 20. st. Nošen je na pastirskom remenu – terkiji, preko ramena i leđa.

² Vrlo slično glazbalo su dude, korištene na području Bilogore, Podravine, Moslavine, Posavine, Turopolja, Međimurja i Hrvatskog Zagorja, ali se od gajdi razlikuju po broju piskova, a time i zvukovno. Gajde su tradicionalno korištene u Slavoniji, Baranji te istočnim dijelovima Posavine i Podravine.

³ Dostupno na <http://www.gajde.com/instrumenti/gajde>, pristupljeno 09. 02. 2017.

Gusle su narodno glazbalo s jednom žicom i gudalom, obično od javorova drveta. Posebnost su ličke, koje imaju dvije žice, odnosno strune. To je žicozvučno (kordofono) glazbalo tipa lutnje. Kod gusala dolazi do izražaja plastično oblikovanje. Tijelo (trup) im je oblo, ovalno, presvučeno tankom jarećom ili kozjom kožom. Trup, odnosno zvučno tijelo izrađivalo se svrdlanjem i dubljenjem. Struna rađena od konjske dlake (iz repa ili grive) koristila se za žice i gudalo. S donje strane se nalazi „oputa“ – istaka za koju se pričvrstila struna. Za ukrašavanje vrata kao i zoomorfnog ili antropomorfnog završetka držala, često je korištena tehnika rovašenja i duboreza. Obično u zimskim mjesecima i o blagdanima guslilo se i pjevalo o Marku Mesiću, Uskocima, Ivi Senjaninu i ličkom junaku Mikuli (Nikoli) Oreškoviću. Jedan od poznatijih ličkih guslara prve polovice 19. st. je Nikola Ivčević.⁴

Potrebu očuvanja tradicijske glazbe u gospićkoj Gimnaziji prepoznajemo u zapisu iz 1930. kad je narodni guslar Lazar Radak gudio pred profesorima i đacima više narodnih pjesama.⁵

Držalo gusala iz Sv. Roka (inv. br. E-1539) ukrašeno je nepravilnim plitkim urezima, a završetak je jednostavno dubljen motivom stiliziranog muškog lica. Na primjerku iz Gračaca (inv. br. E-2160) sačuvan je „kočić“ na dršku nijansiran bojom u tri pojasa: crven, plav i bijel što simbolizira srpsku zastavu. I ovdje je završetak oblikovan poput glave brkatog muškarca s kapom u kojoj se može

⁴ Hećimović Seselja, 204. M. Hećimović Seselja, Tradicijski život i kultura ličkog sela Ivčević Kosa, Mladen Seselja/Muzej Like Gospić, Zagreb, 1985.

⁵ Lemić, 159. A. Lemić, Gimnazija Gospić 1860-2010, Državni arhiv u Gospiću, Gospić 2012.

prepoznati tzv. šajkača. Posljednji muzejski primjerak (inv. br. E-2094), daleko bogatije i s puno pažnje obrađen, nabavljen je u Gospiću, no potječe s nepoznatog ličkog nalazišta. Vrat je ukrašen gusto rovašenim polumjesečastim motivom, a završava u obliku glave divokoze ili kozoroga. Očuvana je struna gudala blage S-forme, ukrašena trokutastim (noktastim) rovašenjem.

Tradicionalni lički žičani instrument sa četiri žice tankog vrata i malog korpusa jest tamburica. Rađena je iz jednog komada drveta (javor, jasen, šljiva, trešnja) dok je gornja daska – glasnjača najčešće od jelovine ili smrekovine. Poželjno je da to bude drvo s gušćim godovima. Ličke samice su obično veće u odnosu na ostale hrvatske (slavonske) primjerke, visinom niže, a bojom tona tamnije, a kako su često izrađivane u selu Kuterevu, nose i naziv kuterevka. U potopljenom selu Krušćica radio ih je u prvoj polovici 20. st. Grga Soljac.⁶

Tri izložena primjerka potječu iz Rastoke (inv. br. E-1907) i Kosinjskog Bakovca (inv. br. E-1645) iz prve polovice 20. st. dok je kuterevska mala samica (inv. br. E-2362) izrađena 1995.

O utjecaju građanskog života svjedoči i violina iz Krbavice. Ovaj gudački instrument sa četiri žice od svih gudačkih instrumenata proizvodi najviše tonove i najmanjih je dimenzija. Na dinarskom području, pa tako i na ličkom nije uobičajena, niti je tradicijski instrument.⁷ Uglavnom se koristi na

plesnim zabavama i veseljima u kajkavskim krajevima. Drmeš je svoje korijene, kao i sastavnice, zasigurno preuzeo od starijeg, u 19. stoljeću vrlo rasprostranjenog plesa tanca,⁸ kojeg i u Lici prepoznamo kao tradicionalni folklorni element.⁹

S obzirom na preporoditeljska zbivanja sredinom 19. st., tendencija osnivanja asocijacija koje su nositelji kulturnih i društvenih zbivanja raširila se poput požara. Zborsko pjevanje doživjelo je procvat pa je u razdoblju do I. svjetskog rata u svakome hrvatskom gradu i manjem mjestu bilo osnovano jedno pjevačko društvo ili nekoliko njih, ustrojenih prema nacionalno-domoljubnoj, regionalnoj ili strukovnoj pripadnosti. Iako su to većinom bila amaterska društva, neka od njih su gotovo profesionalno profilirala svoj izraz. Početkom 20. st. u Hrvatskoj je djelovalo oko 100 pjevačkih društava, a većina je pristupila Hrvatskomu pjevačkom savezu (osnovan 1875. u Sisku), koji uspješno organizira festivale, natjecanja, smotre i gostovanja.¹⁰

Najstarije gospičko pjevačko društvo „Velebit“ (1878. – 1940.)¹¹ zabilježeno je i na, istina loše

**Tradicionalni lički
žičani instrument
sa četiri žice tankog
vrata i malog korpusa
jest tamburica.**

⁶ Hećimović Seselja, nav. dj., 203

⁷ U Gospiću je u to vrijeme jedan od violinista bio Nikola Rukavina, učitelj iz Budačke ulice, nestao, vjerojatno ubijen u Zagrebu 1945. Do prije nepuna dva desetljeća njegova violina bila je u obiteljskom posjedu Rukavina (Generalića).

⁸ Sremac, 68. S. Sremac, O hrvatskom tancu, drmešu, čardašu i porijeklu drmeša, u Narodna umjetnost sv. 20., Institut za etnologiju i folkloristiku, Zagreb, 1983., str. 57-74

⁹ Hrvatski tanac bio je veoma raširen do tridesetih godina ovog stoljeća. U Ličkom Novom nazivali su ovaj ples hrvacki, rvacki i mišnjača, a u Trnovcu, Debelom Brdu i Bilaju tanac (Sremac, nav. dj., 63-64).

¹⁰ Dostupno na www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=48537 pjevačka društva; pristupljeno 18. 01. 2017.

¹¹ Zahvaljujemo kolegi dr. sc. Ivanu Brliću, Institut „Ivo Pilar“ – Područni centar Gospić na podacima o godinama djelovanja pjevačkih društava u Gospiću.

Hrvatsko pjevačko
društvo Velebit

Osim glazbenih aktivnosti Društva, nalazimo ih i na izletu i zajedničkom druženju na Plitvičkim jezerima.¹⁵

očuvanoj fotografiji s kraja 19. st.¹² Vjerojatno je riječ o 1891. jer se u sredini može prepoznati Franjo Serafin Vilhar¹³ u to vrijeme zborovođa, ali i mjesni kapelnik te organist pri misama na staroslavenskom jeziku u tadašnjoj župnoj crkvi Navještenja BDM.

Otvorenje prvog plitvičkog hotela 1896. proteklo je „uz pjev revnog hrvatskog pjevačkog društva „Velebit“ iz Gospića i uz obilni i birani program c. i kr. pjevačke pukovnije Jelačićeve sa Rijeke.“¹⁴

¹² Na fotografiji je rukom ispisano: 1891. i 1892. godine, dok je na poledini zapisan podatak darovatelja prof. dr. Ede Vukelića, da je fotografija nastala za 25 obljetnicu Društva (u tom slučaju je riječ o 1903.). U drugom redu, četvrti desno Frane Vukelić, otac darovatelja.

¹³ Franjo Serafin Vilhar, slovenski skladatelj i glazbenik, većinu života i stvaralaštva proveo u Hrvatskoj. U Gospiću je boravio od 1889. do 1891.

¹⁴ Dostupno na www.croexpress.eu/vijest.php?vijest=8511 i na www.stajnica.com/system/files/povijest-familije-vuchetich.pdf; pristupljeno 20. 12. 2016.; (Čuljat 2017: 243). U Fundusu MLG nalazi se vojnička truba darovana 79. otočkoj pješačkoj pukovniji u sjećanje na herojstva tijekom Velikog rata 1914. – 1917.; izrađena u Grazu, u poznatoj radionici Adolfa Stowassera koja djeluje od 1780.

Korijene Radničkog pjevačkog društva „Hrvat“ osnovanog 1903. (djelatno do 1941.) zasigurno nalazimo u Pravilima „Hrvatskog glazbenog društva u Gospiću“¹⁶, a u muzejskoj dokumentaciji očuvana su i dva otiska pečata. Oblikovno i nazivno su različita – okruglo oblikovani pečat s nazivom „Hrvatsko pjevačko društvo“ u Gospiću, unutar kruga prikazuje stiliziranu glazbenu liru i preko nje lentu s imenom „Hrvat“ dok je drugi ovalnog oblika, naziva „Radničko pjevačko društvo“ Hrvat u Gospiću i izduženog oblika lire uz vegetabilne motive listaste grančice te, vjerojatno puhačko glazbalo u pozadini. No nesumnjivo pripadaju istom Društvu te bi

¹⁵ Brlić, 210. I. Brlić, Lička društva za poljepšanje mjesta – počeci zaštite ličkih kulturnih i prirodnih osobitosti, u *Ekonomika i Ekohistorija*, vol. X, br. 10, Društvo za hrvatsku ekonomsku povijest i ekohistoriju /Izdavačka kuća Meridijani Zagreb, 2014., str. 206 – 216

¹⁶ Potpisnici su dr. Tomislav Matanić (kr. žup. perovođa), Stjepan Lisac (gim. prof.), dr. Vjekoslav Pacher (kr. gim. prof.) te desno Vjekoslav Hinterhuber (kr. kot. pristav). Original HDAR-HDA-79-UOZV SP: Pravila glazbenog društva u Gospiću, k. br. 1268/1904., zahvaljujemo na podatku kolegi Ivici Mataiji, ravnatelju Državnog arhiva u Gospiću.

dodatno trebalo istražiti razloge, kao i vrijeme promjene nazivlja.

Samim počecima Društva pripada i svilenast zastava trobojnica iz 1904., s nazivom kao na ovalnom pečatu, a izvedbom lire na prednjoj strani, bližoj okruglom. Nedostaju zastavne vrpce¹⁷ i ukrasni rubni elementi te originalno koplje (ili stijeg) dok očuvani mjedeni vršak korespondira oblikovno s lirom¹⁸ na okruglom pečatu, no iznad nje se nalazi šestokraka zvijezda kao na drugom primjerku otiska.

Na zastavnom reversu, unutar vegetabilnog stiliziranog vijenca vezanog vrpcom nalazi se motiv rukovanja¹⁹ i ispod njega 1904. Bez obzira na stilizaciju, u vegetabilnom motivu mogli bismo prepoznati lipu, sveto slavensko drvo

¹⁷ Vrpce su dodatni ukras, no često su i izvor informacija jer nose ime donatora i kumova zastava.

¹⁸ Posve je jasna simbolika lire, koja još od antike personificira glazbu i pjesništvo, osobito kao nezaobilazan atribut grčkog Apolona.

¹⁹ Motiv rukovata pojavljuje se već u doba antike, prilično je čest motiv na kasnosrednjovjekovnom prstenju, a u doba renesanse prsten ukrašen ovim motivom na Zapadu je poznat kao zaručnički. Motiv rukovanja poznat je na zastavi Društva Sv. Mihovila iz Rubeša s geslom Jedan za sve, svi za jednoga 1907. (Mataija, T., 44-46. T. Mataija, Osviještena baština, Zastave, Pomorski i povijesni muzej Hrvatskog primorja, Rijeka, 2012.).

pretkršćanske mitologije, simbol plodnosti, obnavljanja, ali i prijateljstva, u čemu izravno korelira s motivom rukovanja. Lipa je kao motiv izraz nacionalnog identiteta u okviru panslavizma 19. i početka 20. st., izbjegavajući na taj način mađarske, germanske, a pogotopje i talijanske simbole.

Sokolski pokret krenuo je iz Praga kao tjelovježbena organizacija kojemu je tendencija njegovanje

Vrh zastavnog koplja

Fanfara Hrvatskog sokola u Gospiću 1927.

Viktor Ruter vođa, Josan Kolaković pročelnik, Marko Brkljačić, Drago Stilinović tajnik (u donjem redu), a Anton Verson, Jure Brkljačić, Albin Hameršmit (Hamer-schmidt),²¹ član Hrvatskog sokola u Senju još 1905.²², Ive Matijević, Joso Stilinović, Josip ili Josan Krišković u gornjem redu. Fanfare su sastavi koji su izvodili kraći glazbeni motiv, uobičajeno trubljam kao signal različitih svečanosti – vojnih, osobito konjičkih, lovačkih i u inim svečanim prigodama.

sportskog i zdravog duha – „tjelesnog, moralnog i intelektualnog odgoja naroda,“ a nositelji su članovi liberalnog građanskog sloja²⁰. Osim vježbaćih odjela, Sokol se aktivno bavio društvenim, kulturnim i prosvjetnim radom osnivajući brojne orkestre, fanfare, zborove, kazališne družine i knjižnice. Motiv sokola u narodnoj predaji simbolizira hrabrost i slobodu („slobodan ko soko“). Pod okriljem antičkog odgoja utemeljenog na jedinstvu tjelesnog i duhovnog, stajala je težnja za promicanjem nacionalnog identiteta pa se i u Hrvatskoj u brojnim gradovima osnivaju društva.

Hrvatski sokol u Gospiću osnovan je 1889., a prema fotografiji, Društvo je imalo svoju fanfaru koju su 1. XI. 1927. činili: Đuro Verson blagajnik,

Osnutak fanfare gospićkog Sokola je nepoznat, ali je to vrlo moguće upravo navedeni datum jer u Sokolskom kalendaru za 1926., stoji da Hrvatski sokol u Perušiću ima fanfaru s osam članova²³ kakav zapis niti za Gospić, niti Kanižu – Gospić, ne stoji. Kao takva djelovala je sigurno do konca 1929., kada se uredbom sva sokolska društva ujedinjuju u Jugoslavenskog sokola. Hrvatski sokol ne želi takvu asocijaciju te se ogranci raspuštaju.

Da je potkraj tridesetih godina djelovao još jedan glazbeni sastav dokazuje fotografija Hrvatske glazbe Gospić 1937. te još dvije zabilježene nastupa

²⁰ Osnivač Miroslav Tyrš 1862., Hrvatski sokol u Zagrebu 1874. Do 1929. organizirali su tri sleta. Dostupno na <https://www.prolexis.lzmk.hr/27224/> pristupljeno 8. 02. 2017.

²¹ A. Hameršmit rođen u Senju 1885., umro 1970. u Gospiću, pokopan na gradskom groblju Sv. Marije Magdalene. Tijekom života vrlo aktivan kako u društvenom, tako i u političkom životu. Zbog sudionništva u Velebitskom ustanku, robijao u Mitrovici 1932. – 1937. Poslije II. svj. rata član Limene glazbe DVD-a.

²² Glavičić, 244. A. Glavičić, Iz prošlosti Hrvatskog Sokola u Senju, Senjski zbornik 21, Senjsko muzejsko društvo, Senj, 1994., str. 239-252

²³ Ibidem, 245

Hrvatska glazba
Gospić 1937.

Pjevački i
tamburaški zbor
Čitaonice u Kaniži

na paradi²⁴ u centru Gospića 1940. Na bubnju se vidi odabrani grb Glazbe – štit s motivom šahovnice obrubljen hrvatskom trobojnicom osim u gornjem dijelu gdje se nalazi motiv izlazećeg zrakastog sunca što simbolizira nadu i novi početak, odnosno obnovu i kontinuitet opstojnosti. Premda o ovom Društvu nemamo podataka, moglo bi biti da je navedena godina 1937., bila i godina njegova osnutka. Upravo je moguće da gimnazijski profesor Nikola Jerolimov porijeklom iz Preka na Ugljanu, dirigira i vodi ova gospićka pjevačka društva u razdoblju od 1934. do 1937.²⁵

Osim ovih samostalnih glazbenih i/ili pjevačkih društava, u okviru seljačkih čitaonica koje se, osobito s početka 20. stoljeća osnivaju na gospićkom području, djelovale su razne sekcije, zborovi

²⁴ Zasigurno je riječ o proslavi rođendana dr. Vladka Mačeka. Različite manifestacije, organiziranje proslava Mačekovog rođendana i imendana započele su 1935. i dio su seljačkih svečanosti, ali i stvaranja kulta ličnosti. Tri fotografije prikazuju sudionike, a na jednoj se vidi četvrtasto formirani slavluk s godinama 1879 – 1940.

²⁵ Mendeš, 6. P. Mendeš, Da se ne zaboravi, u Zoranić, br. 2., Zadar, 2006.

Lepeza sa Slavjanskog bala 1909.

ili orkestri s vrlo uspješno priređivanim glazbenim i scenskim događanjima.²⁶

Točan datum osnutka pjevačkog i diletantskog zbora ne znamo, ali je tamburaški zbor Hrvatske seljačke čitaonice u Kaniži izgleda, revitalizirao²⁷ rad 1932. pod ravnanjem Ivice Stilinovića. Već u kolovozu iduće godine, mješoviti tamburaški i pjevački zbor izvodi koncerte s velikim uspjehom u Kaniži i Karlobagu.²⁸

Na žalost, u zbirkama nema ilustrativne građe koja bi nam zorno dočarala gospićke plesne zabave

²⁶ Mataija I., 11-12, 15, 21, 24-26. I. Mataija, Hrvatske čitaonice na području Gospića, Državni arhiv Gospić, 2002.

²⁷ „Tamburaški zbor pod dirigiranjem Ivice Stilinovića, koji je zato mnogo truda uložio, počeo je marljivo raditi.“ (Stilinović, 116. I. Stilinović, Društveni rad u Kaniži kod Gospića, u Lički kalendar za 1933., Lička zadruža, Zagreb, 1933., str. 116-118).

²⁸ Ibidem.

ili balove, no u Zbirci Šporčić nalazimo balsku plesnu knjižicu iz 1901. godine. *Bürger-Ball* održan je 6. veljače u 13. bečkom okrugu (Bezirk).²⁹

Iz iste Zbirke potječe i lepeza kao sastavni modni dodatak balskih haljina, a muzejskim primjerkom hladila se dama na Slavjanskom balu 1909., održanom u Zagrebu.

Sastoji se od kartonskih rebara otisnutih koloriranim prikazima slavenskih naroda u karakterističnoj pozi narodnog plesa, ispod je ime naroda i grb. Na prednjem vanjskom rebru je portret Ljudevita Gaja i tekst: SLAVJANSKI BAL 1848 – 1909; na stražnjem rebru natpis: *Uspomena na Ilirce! Ovakovim lepezama darivali su preporoditelji na rodoljubnim zabavama Hrvatice.*

²⁹ Danas je to rezidencijalna bečka četvrt (Hitzing) na rubu Bečke šume, većini poznata po dvorcu Schönbrunn. U vrijeme održavanja bala to je periferija i primjer ladanjske arhitekture 18. do prvih desetljeća 20. st. Brojni su poznati stanovnici ove četvrti, a jedan od najpoznatijih svakako je i Johann Strauss ml., kralj valcera.

Poštujući raznolikost zemalja svog Carstva, Beč je dva puta godišnje organizirao tematske balove. Na Slavjanskom balu 1848. plesna toaleta hrvatskih predstavnika u crvenoj, bijeloj i plavoj boji, izazvala je značajan interes bečkog tiska. Na sljedećem bečkom balu, plesni red u obliku lepeze na svakom krilu imao je prikaz jednog plesnog para odjevenog u narodnu nošnju slavenskih naroda. Tih su godina, a i kasnije, u modi boje hrvatske nacionalne zastave. To su boje plesnih oprava koje domoljubni Hrvati nose na inozemnim balovima.³⁰

Danas se u Beču tijekom zime održava više od 400 balova ceremonijalnog programa s posjetiteljima iz cijeloga svijeta. Pritom su Bečani kopirali dvorske običaje tih svečanosti i zadržali ih sve do danas. Dokaz su strogi propisi odijevanja, otvorenje uz zvukove fanfara, ulazak debitantica i debitanta i poklik „Sve je valcer!“, rasporedi plesova i promjene glazbe kao i takozvani ponoćni dodatak, većinom kvadrila.³¹ Poput lepeze na Slavjanskom balu prije stotinjak godina, i pri ovim plesnim večerima prisutne dame darivane su prilikom ulaska u dvoranu.

Najveći plesovi priređivani su u prostorijama Hrvatskog sokola i Kola, a najelitniji u Glazbenom zavodu. Društvo Crvenoga križa sa sjedištem u Zagrebu priređivalo je posebne priredbe u korist Crvenog križa, a na prvome mjestu veliki sjajni ples. Plesove je s uspjehom priređivalo i Društvo za poljepšanje Plitvičkih jezera, a sveučilištarci svoj

Akademski ples. Manje brojne i ne toliko raskošne plesove priređivali su vatrogasci, veterani, „Merkur“ i Pjevačko društvo „Sloga“ te časnici zagrebačke vojne posade, iako uglavnom samo za svoje članove.³²

Tijekom druge polovice 19. stoljeća plesovi se sve češće organiziraju radi prikupljanja novčanih sredstava u dobrotvorne svrhe pa su se na sjajnom sveučilišnom plesu 1879. prikupljala sredstva „na korist zaklade za uboge učenike gimnazije u Gospiću“. Druga je plesna zabava bila „priređena na korist poplavom postradalih stanovnikah slavonske krajine“.³³

Koncerti i plesovi u dobrotvorne svrhe priređivani su u cijeloj zemlji, a organiziranje humanitarnih plesova nastavljeno je i tijekom idućih desetljeća 20. st.³⁴

Materijalni dokaz su svakako i značke ili medalje raznih pjevačkih društava. U Zbirci Šporčić nalazi se nekoliko takvih primjera iz prve polovice 20. st., a pripadaju hrvatskim društvima koja su djelovala izvan Matice zemlje. U to vrijeme, a neka od njih i danas, ostala su trajan spomen očuvanja hrvatskog nacionalnog kulturnog identiteta.

**Najveći plesovi
priređivani su
u prostorijama
Hrvatskog sokola i
Kola, a najelitniji u
Glazbenom zavodu.**

³⁰ Simončić, 246. K. N. Simončić, *Moda u vrijeme Hrvatskog narodnog preporoda*, u Radovi – Zavod za hrvatsku povijest Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, sv. 43, Zagreb, 2011., str. 235-254.

³¹ Dostupno na <http://www.austria.info/hr/usluge-cinjenice/tradicija-i-zanat/austrijski-obicaji-strast-za-tradicijom/becki-bal-i-becki-valcer>; pristupljeno 24. 01. 2017.

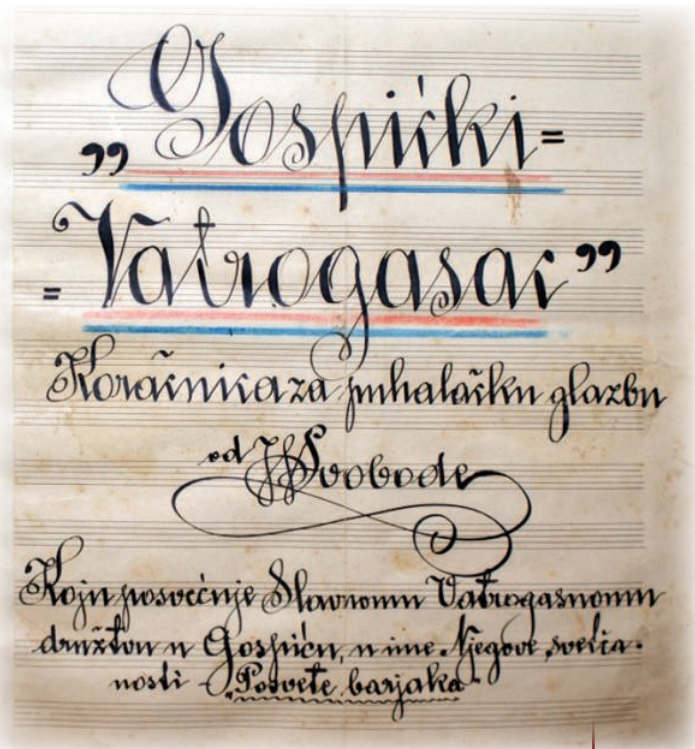
³² Katarinčić, 54-55. I. Katarinčić, *Zagrebačke plesne zabave s kraja 18. i tijekom 19. stoljeća*, u Narodna umjetnost sv. 42/2, Institut za etnologiju i folkloristiku, Zagreb, 2005., str. 49-68.

³³ Ibidem, 64.

³⁴ Toj tradiciji svjedočimo i danas, pri brojnim, istina koncertima humanitarnog karaktera, ali modificiranog aktivnog sudjelovanja obzirom na tehnološka dostignuća.

Jedan od ljepših primjeraka je značka pjevačkog društva „Nada“ iz Mitrovice³⁵ koju je izradio bečki graver Adolf Belada³⁶ oko 1900. (inv. br. ZŠ-8112). Sastoji se od nekoliko dijelova: od pravokutnog gornjeg oblika izrazito stiliziranog vegetabilnog ukrasa s antitetički postavljenim ptičjim protomama na vrhu i identičnim zrcalnim odrazom dolje. Središnja bijelo emajlirana pločica nosi natpis zlatnim slovima u dva reda. Na značku je pričvršćena trobojnica u segmentnom ukrasu stiliziranog vegetabilnog motiva lijevanog *à jour*, s privjeskom u obliku glazbene lire i apliciranom srebrnom cvjetnom grančicom.

Pjevačko društvo „Martić“ iz Bosanskog Broda dobilo je ime po franjevcu prosvjetitelju fra Grgi Martiću, a zajedno s PD „Davor“ iz Slavonskog Broda (inv. br. ZŠ-8106), 1939. pri proslavi Mačekova rođendana izvode Hrvatsku misu Rudolfa Matza.³⁷ Značka Pjevačkog društva „Tomislav“ iz

„Gospićki vatrogasac“

Škaljara 1929. (inv. br. ZŠ-8109) vodi nas u Boku,³⁸ a ondje je od kraja 19. st. djelovalo nekoliko hrvatskih društava.³⁹

Značka Hrvatskog radničko-obrtničkog pjevačkog društva „Sloboda“⁴⁰ 1926. (inv. br. ZŠ-8108),

³⁵ Mitrovački opat Pavao Miler, župnik do 1902. (Lončarević, 168. J. Lončarević, Duhovna kultura Hrvata u Srijemu, u Crkva u svijetu, br. 2/1972, Katoličko-bogoslovni fakultet (Splitsko-makarska nadbiskupija), Split, 1972., str. 166-169) bio je pokretač i osnivač društva za proučavanje mitrovačkih starina te 1885. jedan od osnivača Hrvatskog pjevačkog društva Nada Ljubitelji hrvatske pjesme u Srijemskoj Mitrovici osnovali su 1. srpnja 1885. Društvo sa željom očuvanja i razvitka hrvatske pjesme i glazbe u gradu. Pravilnik o radu društva poslan je Kraljevskoj zemaljskoj vladi u Zagrebu, koja ga potvrđuje točno godinu dana kasnije. Od 14. do 17. 08. 1902., sudjeluju na 40. obljetnici pjevačkog društva „Kolo“ iz Zagreba. Tom je prigodom društvo imalo dva nastupa – prvi na pučkoj svečanosti u Maksimiru, a drugi u Hrvatskom narodnom kazalištu. Društvo obnavlja rad 1919., nakon I. svj. rata. Dostupno na <http://www.hrvatskarijec.rs/vest/A14750/Hrvatsko-pjevacko-drustvo-„Nada“/>, pristupljeno 19. 01. 2017.

³⁶ Na poleđini se nalazi igla sigurnosnica i, u vodoravnom ovalnom pečatu u dva reda oznaka proizvođača, odnosno graver A. BELADA WIEN. VII. 2. Adolf Belada nalazi se u popisu bečkih zlatara, a djeluje u razdoblju prije 1882. i poslije 1914. Dostupno na <http://www.silvercollection.it/AUSTRIANBBB.html>; pristupljeno 15. 02. 2017.

³⁷ Leček, 238. S. Leček, Slavonski Brod i uspostava Banovine Hrvatske 1939., u Scrinia Slavonica, br. 5., Hrvatski institut za povijest-Podružnica za povijest Slavonije, Srijema i Baranje, Slavonski Brod, 2005., str. 229-253.

³⁸ Škaljari su danas dio Kotora koji baštini organiziranu glazbenu tradiciju od 1842. – Gradanska glazba grada Kotora.

³⁹ Cicović, 50-53. B. Cicović, Vremeplov Kotsorske muzike, u Hrvatski glasnik, god. XIII, br. 17, Hrvatsko građansko društvo Crne Gore, Kotor, 2015., str. 50-53.

⁴⁰ Hrvatsko radničko-obrtničko pjevačko društvo Sloboda osnovano je 1873., od 1951. udruženo s društvom Jug pod imenom Sloga, djeluje i danas (dostupno na <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=48537>; pristupljeno 19. 01. 2017.)

izrađena je u spomen 50-e obljetnice dok je 1935. izrađena značka u povodu 100-te obljetnice hrvatske himne s likom Antuna Mihanovića (inv. br. ZŠ-8110). Omiljeno ime Stjepana Radića ponijelo je i Prvo hrvatsko pjevačko društva „Radić“, vjerojatno u drugoj četvrtini 20. st (inv. br. ZŠ-8107). Djelomično očuvan bedž Hrvatskog pjevačkog saveza⁴¹ 1902 (inv. br. ZŠ-8111) dodjeljivan je kao počasni znak za desetogodišnjicu članstva, kao i značka II festivala Hrvatskog pjevačkog saveza, održanog 1937 (inv. br. ZŠ-8105(1-7)). Izrađena je u poznatoj zagrebačkoj radionici GRIESBACH I KNAUS.⁴² Jedina medalja pripada Hrvatskom pjevačkom društvu „Kolo“⁴³ i datira u 1902 (ZŠ-8104).

Dokumentarni materijal odnosi se na brojne programske knjižnice glazbenih matineja i koncerata, ulaznica i promotivnih materijala, vezanih uz glazbene svečanosti, održane uglavnom u Zagrebu u razdoblju između dva svjetska rata.

⁴¹ Osnovan u Sisku 1875., pristupila mu je većina pjevačkih društava, a vrlo uspješno je organizirao natjecanja, festivale, smotre i gostovanja (dostupno na <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=48537>; pristupljeno 19. 01. 2017.)

⁴² Tvrtka „Griesbach i Knaus“ (1925. – 1939) u međuratnom je periodu sinonim za veliku i uspješnu produkciju nakita, medalja i predmeta od plemenitih metala. Ljudevit Griesbach je bio zlatar, a partneri su mu Dragutin i Ivan Knaus (braća Griesbachove supruge Jozefine). Proširili su posao i na fotografski pribor i po tome postali izuzetno poznati. Bave se optičarskim i urarskim obrtom. Uz značke, Ivan Knaus se orijentirao uglavnom prema produkciji medalja, sportskih znakova i plaketa. Isprva na zagrebačkoj adresi Martićeva 23, a potom u Ilici 15. (Koprčina, 261-262. A. Koprčina, „Griesbach i Knaus“, prva zagrebačka tvornica zlatne i srebrne robe (1925. – 1939.) – radionička i unikatna produkcija, u Radovi, br. 33., Institut za povijest umjetnosti, Zagreb, 2009. str. 261–270.).

⁴³ Hrvatsko pjevačko društvo (HPD) Kolo osnovano je 1862., a prestalo s radom 1948. To je bio vrhunski zbor s vlastitim instrumentalnim sastavom, tečajevima pjevanja, nakladom i zgradom (zgrada ili dvorana Kola je danas Akademija dramskih umjetnosti u Zagrebu). Dostupno na <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=48537>; pristupljeno 19. 01. 2017.

Svakako se ističe nekoliko notnih zapisa, od kojih je nama osobito interesantna Koračnica za puhačku glazbu pod nazivom „Gospički vatrogasac“⁴⁴ od J. Svobode koju posvećuje Slavnom Vatrogasnom društvu u Gospiću, u ime Njegove svedčanosti – Posvete barjaka. To se dogodilo 6. srpnja 1902. dok je na posljednjoj stranici Koračnice naveden datum dovršetka skladbe 28. lipnja iste godine. Nažalost o autoru ne znamo gotovo ništa, no moguće je riječ o Josipu Svobodi (1877. – 1936.)⁴⁵ koji se spominje kao jedan od vrsnih glazbenika koji vode splitsku Narodnu glazbu⁴⁶ na prijelazu iz 19. u 20. stoljeće.⁴⁷

Rukom pisan „Mač Nikole Zrinskog“⁴⁸ je himna koju je Ivan pl. Zajc uglazbio i posvetio za proslavu 25-godišnjice Prvog hrvatskog pjevačkog društva „Zora“ u Karlovcu. 1882. priređena je „Zajčeva večer“ na kojoj je skladatelj osobno ravnao zborom pri izvedbi himne.⁴⁹

Nazorovu pjesmu „Na Velebitu“ iz opusa Hrvatski kraljevi, uglazbio je hrvatski violončelist,

⁴⁴ Koračnicu je izveo Puhački orkestar Grada Gospića (nekadašnja Vatrogasna limena glazba) pod ravnanjem Milana Ostovića, prigodom izložbe Povijest gospičkog vatrogastva u MLG 2004., u povodu obilježavanja 125 godina organiziranog vatrogastva.

⁴⁵ Obiteljska grobnica nalazi se na zagrebačkom Mirogoju.

⁴⁶ Tomić Ferić, 421-422. I. Tomić Ferić, Glazbenička aktivnost Ante Katunarića u Splitu početkom 20. stoljeća, Kulturna baština, br. 37. Društvo prijatelja kulturne baštine, Split, 2011. str. 419-444

⁴⁷ Narodna glazba osnovana 1877. na inicijativu Slavjanske narodne čitaonice u prijelaznim je desetljećima stalno napredovala u izvođačko-tehničkoj spremi i širenju repertoara, podredivši svoj rad rodoljubnim ciljevima i razonodi građanstva pri značajnim općinskim manifestacijama na otvorenome. Uz Josipa Svobodu nalaze se imena Tome Grossmanna, Ivana Jedličke starijeg, Josipa Hajeka, Nikole Fallera, Franje Šilera i Cirila Metoda Hrazdire.

⁴⁸ S otiskom pečata Hrvatskog radničkog pjevačkog društva „Sloboda“ u Zagrebu.

⁴⁹ Dostupno na http://www.zorin-dom.hr/programska_djelatnost/phpd_zora/o_phpdpd_zora; pristupljeno 15. 02. 2017.

Radničko pjevačko društvo „Hrvat“ fotografirano tridesetih godina, iz ostavštine učiteljice Mirice Čanić

skladatelj, dirigent i pedagog Rudolf Matz (1901. – 1988.), a samu skladbu nagradilo je Hrvatsko pjevačko društvo „Maksimir“.⁵⁰ Notni zapis je objavljen 1940. u izdanju Glazbene zadruge „Sklad“,⁵¹ a u posjedu je, prema pečatu na naslovnici Hrvatskog

obrtничkog pjevačkog društva Jug iz Zagreba. I na malom komadu papira rukom je 1938. uglazbljen stih A. G. Matoša „i dok je srca, bit će i Kroacije“. Premda je potpis nečitak, možda bi se moglo i ovdje prepoznati ime Rudolfa Matza.

Tehnološki napredak omogućio je reproduciranje glazbe putem gramofona, a muzejski primjerak (inv. br. KP-4510) sastoji se od četvrtaste kasete s pokretnim tanjurom i poklopcem dok se na pročelnoj strani nalaze dvokrilna vratašca s unutarnjim zvučnikom. Pokretao se ručicom na desnoj bočnoj strani. Proizveden je 1925. u engleskoj tvrtki The Gramophone Company Hayes, a na poklopcu se

⁵⁰ Jedan od zborovoda je poznati hrvatski skladatelj Ivan Brkanović, porijeklom iz Škaljara. Dostupno na <http://quercus.mic.hr/quercus/person/215>; pristupljeno 13. 02. 2017.

⁵¹ Hrvatski pjevački savez raspušten je tijekom 1934. i 1935. zbog svojih hrvatskih ideja i nacionalnog identiteta. Potom su se društva okupila oko grupe Nezavisni autori u sklopu Glazbene zadruge Sklad koju je 1931. godine osnovao Rudolf Matz s ciljem zaštite interesa skladatelja, pjevačkih zborova i izvođača te promicanja hrvatske zborne literature (Gulić, Kamenarović-Tonković, 5. M. Gulić, I. Kamenarović-Tonković, *Raspjevana hrvatska pjevačka društva*, kat. izložbe, Državni arhiv u Zagrebu, Zagreb, 2006).

nalazi logo *His Master's Voice*.⁵² Gramofon je svirao u Gornjem Kosinju.

Gramofonska ploča je nosač zvučnih informacija u obliku okrugle ploče od polimernoga vinilnoga materijala od 1948. (ispočetka od tvrde gume, potom šelaka). Slavoljub Penkala⁵³ u svojoj tvornici 1908. lijeva prve gramofonske ploče od ebonita i usavršava gramofonsku iglu. Iduće godine, prvi u Hrvatskoj snima glasove naših operetnih i opernih pjevača, premda je približno 400 gramofonskih ploča s hrvatskim naljepnicama snimila tvrtka Österreichische Grammophon Gesellschaft. Etnografski muzej potaknuo je 1923. snimanje izvornih hrvatskih folklornih pjesama i glazbe u razdoblju 1927. do 1938., koje je snimila novoosnovana tvrtka Edison Bell Penkala.⁵⁴

U vlasništvu već spomenute obrtničke obitelji Verzon (Verson), 1929., u Gospiću se nalazio prvi radio aparat sa slušalicama. Primaio je samo signal radio postaje s Ajfelovog tornja. Stoga je profesor francuskog jezika gospićke Gimnazije simultano prevodio vijesti brojnim zainteresiranim slušateljima.⁵⁵

U duhu glazbene reprodukcije, zaseban dio izložbe činili su isječki iz dokumentarnih filmova HRT-e,

snimljeni sedamdesetih godina prošlog stoljeća. Odnosili su se na uprizorenja ličkih svadbenih običaja i tradicijske glazbe u izvedbi tadašnjih kulturno umjetničkih društava u Bilaju i Perušiću.

Promatrajući izložbeni fundus i obilježja građe, neosporno je da Gospić i ličko područje na prijelazu iz 19. u 20. stoljeće te nadalje, pokušavaju živjeti građanskim životom. Istina, manje provincijalne sredine, no s naglašenim demokratskim duhom, za to vrijeme donekle liberalnih stavova, civiliziranog, civilnog društva po uzoru na ostatak Hrvatske. U vrijeme represivnih režima to je teško i iziskuje određene žrtve, na što su tadašnji nositelji civilnog društva bili spremni.

Sloboda i osjećaj pripadnosti hrvatskom nacionalnom identitetu, ali i isticanje regionalnog određenja u okviru djelovanja raznih amaterskih društava kroz prizmu kulturnog, baštinskog i tradicionalnog, jasno ukazuje na želju za osamostaljenjem i stvaranjem Države, inicirano ilirskim pokretom – okončano krajem 20. stoljeća.

Zajednički stvarajući izložbu te pišući ovaj rad, zatekli smo se i u predivnom svijetu glazbe i u burnim, romantizmom zaogrnutim vremenima u kojima su znani, a češće neznani, *dilettanti*⁵⁶ ostavili neizbrisiv trag.

M. K, I. K, T. K

⁵² His Master's Voice – kratica HMV je poznati zaštitni znak glazbene industrije i dugo vremena je neslužbeno ime brojnih britanskih proizvođača. Ime je nastalo prema poznatoj slici britanskog umjetnika Francis Barraud iz posljednjeg desetljeća 19. st., a 1899. preuzima ga novoosnovana Gramophone Company i koristi u SAD, dok članice Comomwealtha to čine tek nakon 1909. Dostupno na http://en.wikipedia.org/wiki/His_Master's_Voice; pristupljeno 25. 01. 2017.

⁵³ Dostupno na http://hr.wikipedia.org/wiki/Eduard_Slavoljub_Penkala; www.toz-penkala.hr/slavoljub-penkala; pristupljeno 25. 01. 2017.

⁵⁴ Dostupno na www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=23078; pristupljeno 25. 01. 2017.

⁵⁵ Čuljat, 360. M. Čuljat, Lika iz bloka jednog novinara, Likapress, Gospić, 2017.

⁵⁶ tal. *dilettare* – ljubav prema umjetnostima ili vještinama, bavljenje nečim iz ljubavi, a ne profesionalno; franc. *amateurisme*, od *amateur*: ljubitelj, bavljenje kakvom djelatnošću – posebice športskom, umjetničkom, tehničkom i sl. – izvan profesionalnih obveza, a radi osobnoga zadovoljstva, radi druženja i sl. Oba pojma često se koriste i u negativnom smislu neprofesionalnosti, nedovršenosti ili nemara u obavljanju djelatnosti ili posla.

Priča

jedne pивske boce

Nakon slučajnog razgovora 2018. i podataka da je pronađena staklena ambalaža nekadašnje pivovare u Kaniži, novi vlasnik privatnog objekta u kome je pronađena, prepoznao je povijesnu vrijednost staklene boce i darovao je Muzeju.¹ Srećom. I osviještenošću o važnosti očuvanja povijesti našeg grada. Tako je jedna obična boca od debelog tamnožuto-smeđeg stakla, zapremine 1 litre (v. 32 cm, pr. 8, 8 cm) zahvaljujući reljefno istaknutoj oznaci pripadnosti vlasniku pivovare, zadobila mjesto u izložbenoj vitrini.

Zasigurno su mnogi zaboravili ili čak ne znaju, da se u gospičkoj Kaniži poslije mosta preko Bogdanice, gdje je nekad bila tvrtka Industrosirovina u drugoj polovici 20. st., i današnja trgovina građevinskog materijala, nalazila pivovara. Isprva je to bila vojnička pivovara, da bi je nakon razvojačenja Vojne krajine, kupio Nikola Ristović, uspješni gospički trgovac i bogati posjednik, u lokalnoj političkoj povijesti upisan često kao vijeknik i načelnik u nekoliko navrata

te vrlo aktivan sudionik društvenih zbivanja u drugoj polovici 19. st. Nikola je preminuo u dobi od 78 godina 24. kolovoza 1891.² i nasljeđuje ga sin Kosta (Konstantin) nastavivši uhodan obiteljski posao.

Pivo je poznato od davnina, pronalazimo ga u prapovijesnim neolitičkim zajednicama jer je nerazdruživo vezano uz žitarice, pšenicu i ječam. Nastanak je vjerojatno bio posve slučajan, uz pomoć divljeg kvasca. Kao iznimno hranjivo i kalorično piće, vrlo brzo je postalo nezaobilazan dio prehrane u raznim zajednicama u različito vrijeme pa se spominje kod Sumerana, Egipćana i nešto kasnije, nepravedno atribuiran „barbarskim pićem“ od strane Grka i Rimljana. Veći zamah u proizvodnji piva nastaje u srednjovjekovnim samostanima kada je to bio način pribavljanja sredstava namijenjenih izdržavanju redovničkih zajednica. Od 17. st. tradiciju srednjovjekovnih cistercitskih samostana

¹ Zahvaljujemo Vladimiru Šulentiću i Zvonimiru Šimiću.

² Narodne novine, 25. kolovoza 1891. Obavijest o smrti. Narodne novine 02. rujna 1891. Javna zahvala sina Konstantina Ristovića i kćeri Marije Junašević, rođ. Ristović.

nastavljaju trapisti koji proizvode vrlo traženo i cijanjeno pivo, ali ne u komercijalne svrhe.

Nekadašnja piva bila su tamna i gusta, puna nečistoća, nefiltrirana, često su im dodavani različiti dodaci poput bobičastog voća ili aromatičnih trava, negdje i smrekove iglice kako bi se dobila gorčina, a koja u počecima proizvodnje nije ni bila dio procesa. I kasnije, kada je neizostavan dio, hmelj nije svima podjednako dostupan s obzirom na mogućnosti i uvjete uzgoja pa je često njegova nabava znatno poskupljivala proizvodnju. Napretkom tehnologije, tek od otprilike 200 godina, pivo postaje ovakvo kakvim ga danas poznajemo.

Na ličko područje, pivo i kultura uživanja u njemu, dolazi zajedno s vojnicima, činovnicima i obrtnicima u vrijeme organizacije, najprije vojne, a ubrzo i civilne uprave. Njihovo porijeklo vezano je uz krajeve u kojima je pivo višestoljetna tradicija – Njemačka, Austrija, Češka. S njima stižu i proizvođači jer je pivo bilo kvarljivo i neprikladno za skladištenje pa se moralo proizvoditi na licu mjesta kako bi se zadovoljila potražnja za omiljenim *tekućim kruhom*.

Stoga je logičan slijed bilo osnivanje takvih pogona pod vojnim okriljem. U Lici se zna da su postojale pivovare u Otočcu, u Gospiću, odnosno *kumpanijska* (satnijska) pivovara u Kaniži (10 kumpanija 1. Ličke pukovnije) i u Udbini, navodno od 1817. pa bi time ona bila i najstarija. Vojničke pivovare uskoro su postale neprofitabilne, no ličke su se održale nešto duže, iako su proizvodile relativno male količine.

Nejasno je kad je obitelj Ristović kupila kanišku pivovaru, no na razglednici Gospića (vl. Državni arhiv u Gospiću) uočava se prepoznatljiv detalj pivovare s kolima natovarenim velikim drvenim bačvama, a izdavač je *N. Ristović i sinovi*. To je dakle moralo biti prije Nikoline smrti 1891. Pod upravljanjem Koste Ristovića, proizvodnja je očito porasla jer već iduće godine nalazimo da je „samo u 73 dana proizvedeno 876 hl“ s osiguranim tržištem u Senju gdje je bila velika potražnja.³

Konkurencija je bila iznimno jaka u otočkoj pivovari kojoj je vlasnik Čeh, Otokar Domansky. Stoga 1895. u novinama „Hrvat“ čitamo pohvalu „... *da mi u Gospiću imademo neprekidno već više godina uređenu pivovaru u Kaniži u kojoj je vlasnik domaći hrvatski sin g. Kosta Ristović. A od kada kanižkom pivovarom upravlja vrli Štajerac, Matias pivu nema prigovora, dapače je izvrstno. Uvedenjem pako vodo- voda, imademo izvrstnu vodu iz grudih našeg dičnog Velebita ili kako ga je neki nazvao „podnožje oltara Slobode“.* Zdrava i dobra voda jest dobar uvjet i za dobro pivo. U obće ja preporučam kanižko pivo radi njegove vrstnoće cijeloj gospićkoj okolini odnosno Liki, uvjerenjem da su današnjim nastojanjem vlastnika g. Koste Ristovića i upravitelja pivovare Matiasa, može bitne dosadašnje pogreške sve odstranjene.“⁴

³ Kolar 121, M. Kolar, Počeci proizvodnje piva u Hrvatskoj, u, *Idemo na pivo*, Etnografski muzej Zagreb, 2012., 115-124.

⁴ „Hrvat“, Primamo iz građanskih krugova ove redke, 20. travnja 1895, 3.

No, već dvije godine kasnije, 1. kolovoza 1897., u velikom požaru izgorjelo je skladište piva i ledara, također u Ristovićevom vlasništvu, a tada su izgorjele i kuća Antona (Tone) Čanića, šumarskog *akcesiste* (pripravnika) od kuda se požar proširio te kuća i štala trgovca M. Čanića.⁵

Početkom 20. stoljeća na ličkom se tržištu oglašava i Zagrebačka dionička Pivovara i Tvornica slada, osobito reklamirajući svoje ožujsko i crno pivo, s glavnim skladištem za Liku kod M. D. Došena.⁶

Kaniška pivovara platila je porez i prirez u iznosu od 10. 416 kruna za proizvedenih 876 hl piva u

⁵ „Hrvat, Veliki požar, 05. kolovoza 1897. Tada su se u akciji gašenja istaknuli članovi gospičkog DVD-a, kojima je to bila prva takva veća akcija.

⁶ U novinama Hrvat za 1905. i 1906. godinu.

1907.⁷ što pokazuje da se dobro nosila s konkurencijom. Dvije godine kasnije nalazi se na popisu petnaest najvećih industrijskih pivovara u Hrvatskoj, istina na posljednjem mjestu, s proizvedenih 916 hl.⁸

Ondje se nalazio i ugostiteljski objekt – gostionica ili bi možda mogli reći pivnica, a saznajemo da se, na pokladni utorak 1906. „u Ristovićevoj pivovari“ moglo „zaključiti pokladno veselje uz kapljicu dalmatinca i ličkog specijaliteta, tople janjetine“.⁹ Ona je sigurno već postojala i u posljednjem desetljeću 19. st. jer se tadašnji gospički gimnazijalac Franjo Jurković sa Sušaka 1937. prisjeća, da je „*drevna Kaniža s pivovarom Ristovićevom bila ugodno i potajno stjecište starijih đaka, koji su odigrali na kuglani mnoge partije, ili u žarkoj pjesmi pri pivi sprovadali blažene časove svoje mladosti.*“¹⁰

U sjećanjima nepoznatog pisca redaka pod naslovom Naša Kaniža – Slike iz Like,¹¹ Gospićani su najviše voljeli ići u šetnju u ovo predgrađe gdje, na širokoj tratini pred pivovarom Ristovića „seljačka mladež obojega spola „Kolo vode i pisme izvode““.

U vrtu kaniške pivovare nekadašnje kumpanije, održana je i glavna svečanost proslave Podružnice Hrvatskog Radiše u Gospiću, 26. lipnja 1921.,

⁷ Kolar Dimitrijević, 154. M. Kolar Dimitrijević, Presjek kroz rad Zagrebačke pivovare d. d. do 1945., u, Časopis za suvremenu povijest, sv. 24., br. 2., Zagreb, 1992, 149-168.

⁸ Kolar, 138. M. Kolar, Industrijske pivovare u Hrvatskoj, u, Idemo na pivo, Etnografski muzej Zagreb, 2012., 133-144.

⁹ „Hrvat“, Princ karneval, 27. 02. 1906.

¹⁰ „Lička sloga“, Uspomene iz školskih dana gospičke gimnazije pred 50 godina, br. 1., 1937. 8

¹¹ Lički Hrvat, Naša Kaniža – Razmatranja – Slike iz Like, br. 27, 10. 07. 1924. 2

P I V O V A R A

GJURE RISTOVIĆA, Gospić

Imam na zalihi **prvorazredno**
crno i svjetlo pivo, vlastitog
proizvoda.

Prodaja u bocama i buradi.
Podvorba solidna. Cijene umjerene.
Preporučam se cijenjenim mušterijama.

„premda su cijene bile previsoke i stolova premalo“ prema navodima u tadašnjim Ličkim novinama.¹²

Obiteljski posao, nakon Kostine smrti 1911. nastavlja sin Gjuro, no očito nije naslijedio očev i djedov smisao za uspješno poslovanje, iako Pivovara i dalje proizvodi „crno i svjetlo pivo“ sudeći po reklamama 1924.¹³

Pivovaru nalazimo u prvoj polovici 30.-ih godina (1934.?) iznajmljenu Pipoti (Stjepanu Milinkoviću) iz Kaniže koji je ujedno vodi, dok njegova supruga, nekadašnja sluškinja u Ristovićevoj obitelji, preuzima gostionicu. U takvom poslovnom aranžmanu nalazi se do konačnog prestanka s radom 1943.¹⁴

Zašto se 1921. pivovara naziva „kumpanijskom“, a tri godine kasnije „Ristovićevom“? Je li već tada

pomalo prestajala s radom ili je smanjena proizvodnja s obzirom na povećanje uvoznog piva većih pivovara¹⁵ te predstojeću gospodarsku krizu koja je promijenila sliku gospićkog „srednjeg“ poduzetništva na prijelazu 19. u 20. stoljeće?

U Imeniku poreznih skupština Ličko-krbavske županije, shodno poreznom razrezu prema dohotku, otac i sin, trgovci Nikola i Kosta Ristović nalaze se na poreznoj listi za 1891. na vrlo visokom sedmom i osmom mjestu. Iduće godine, Kosta preuzevši sveukupni posao, sada kao posjednik, nalazi se na četvrtom mjestu dok je ispred njega od gospićkih poduzetnika jedino tvrtka Lovro Pavelić i sinovi.¹⁶

No, obiteljske veze Ristovića i Pavelića dio su neke druge priče.

TK

¹² Ličke novine 26, 25. lipnja 1921. i 27, 03. srpnja 1921. Kolar-Dimitrijević, 355. M. Kolar-Dimitrijević, Podružnica Hrvatskog Radiše u Gospiću 1920-1921. u, Časopis za suvremenu povijest, god. 30., br. 2, Zagreb, 1998., 347-357

¹³ „Lički Hrvat“, 22. 05. 1924. Zahvaljujemo Ivici Mataiji, ravnatelju DAG na ustupljenom materijalu.

¹⁴ Usmeno kazivanje Vladimira Šulentića na čemu srdačno zahvaljujemo.

¹⁵ Lokalna proizvodnja piva svakako je imala povećane troškove zbog uvoza hmelja, pa i određene vrste ječma (tzv. hana ječam) osobito s područja Slovačke i Baranje, ali i nabave staklene ambalaže – boca iz štajerskih (Graz) ili čeških staklana (Usti na Labi, njem. Aussig).

¹⁶ Narodne novine, god. LVII, br. 67., 23. ožujka 1891. i god. LVIII, br. 48., 29. veljače 1892. Na prva dva mjesta su senjski biskup dr. Juraj Posilović i Franjo Olivieri, trgovac u Senju.

Dopisivanje pod pseudonimom

Dragutin Domjanić

preuzeto sa

<http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=15876>

U Zbirci Šporčić koju je Muzej Like Gospić dobio ili otkupio u dva navrata krajem šezdesetih godina 20. stoljeća, sastavni dio je Fond Domjanić. Čini ga više stotina predmeta koji su trenutno u procesu stručne obrade te se uglavnom radi o privatnoj i službenoj korespondenciji Dragutina Domjanića, hrvatskog pjesnika i uglednika (12. rujna 1875. – 7. lipnja 1933.).

Riječ je o pisanoj građi u razdoblju prva četiri desetljeća 20. stoljeća od strane velikog broja autora iz svih slojeva tadašnjeg društva. Ista se sastoji od: privatnih pisama, raznih pozivnica i vizit karti, službenih dokumenata, sudskih odluka, prepiske hrvatskog P. E. N.-a i ostale pisane građe. Taj širok raspon građe podjednako, suhoparan kad se radi o službenoj korespondenciji ili intiman ukoliko se

tiče pjesnikove osobnosti, pruža priliku za jedinstven uvid tadašnjeg života ljudi i njihovu percepciju društva i svijeta. Već letimičnim pogledom kroz Fond, lako se uočava veći broj zanimljivih dopisa koji po svojoj prirodi „otvaraju prozor“ na to razdoblje, obojeno umom i perom samih autora.

No, jedno se pismo (inv. br. ZŠ-8141 (1-3)) našlo predmetom našeg osobitog interesa.

Upućeno je Dragutinu Domjaniću od izvjesne Valerije Jop, pisano 6. rujna 1920., iz Splita s adrese

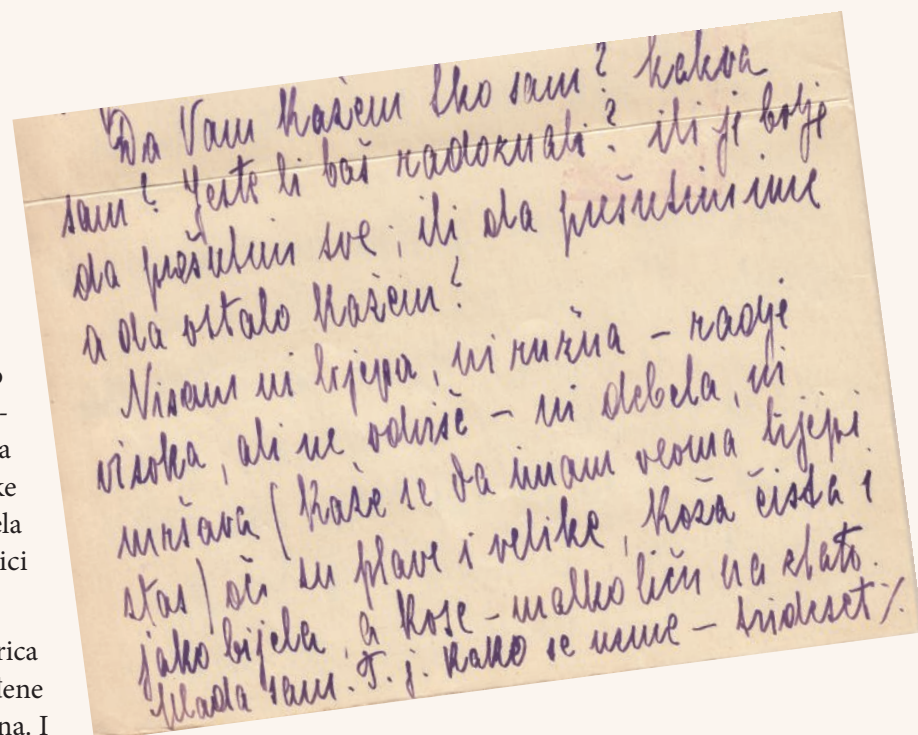
Razglednica upućena Dragutinu Domjaniću

Botićeva Poljana 1. Ime „Valerija” je zasigurno pseudonim što autorica otvoreno priznaje u pismu, a vjerojatno se isto odnosi za navedeno prezime „Jop”. Lokacija Botićeva Poljana je današnji Trg Republike (Prokurative) i moguće se radi o adresi hotela Bellevue koji se tu nalazio u prvoj polovici 20. stoljeća.

Razlog skrivanja identiteta je taj što autorica upućenim pismom djelomično krši određene društvene norme pristojnosti svog vremena. I svjesna je toga. Unatoč nastojanjima da je netko predstavi gospodinu pjesniku dok je boravila u Zagrebu i našla se u njegovoj neposrednoj blizini, to joj nije pošlo za rukom. Stoga, nakon dugo promišljanja i piše ovo pismo u nadi da će dobiti odgovor.

Sam Domjanić, jedan od najvećih pjesnika kajkavske književnosti, tijekom života bio je prilično popularan pjesnik i predsjednik hrvatskog P. E. N. kluba od osnutka 1927. do smrti. S obzirom na završeno pravničko obrazovanje, radio je kao sudac, vijećnik i savjetnik Banskog stola (prizivni sud, ukinut 1945.).

Čest je sudionik događaja iz zagrebačkog visokog društva. Nikada se nije oženio, no pratio ga je glas

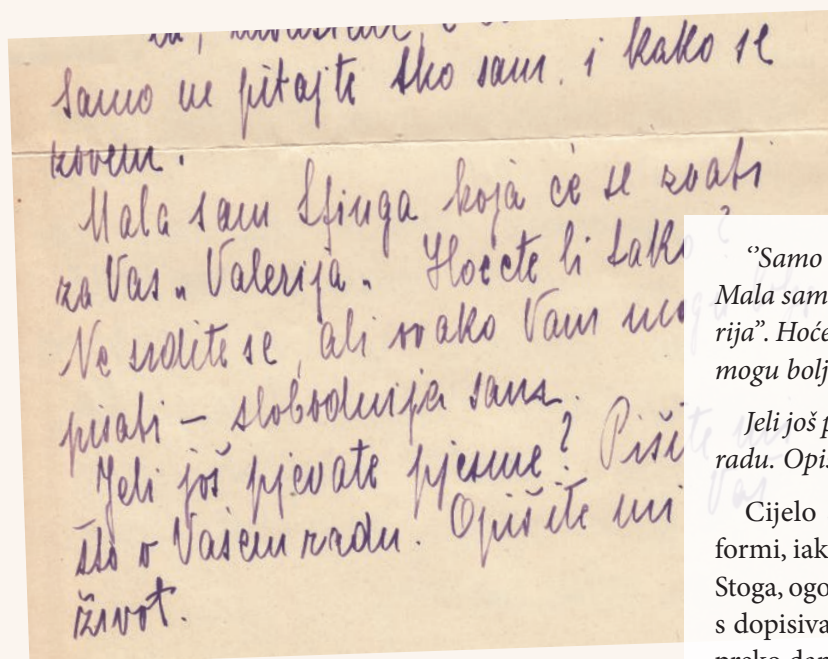

Da Vam kažem tko sam? Kakva sam? Jeste li baš radoznali? Ili je bolje da prešutim sve; ili da prešutim ime a da ostalo kažem? Nisam ni lijepa, ni ružna - nisam visoka, ali ne volim - ni debela, ni mršava (Kaže se da imam veoma lijepi stas) još ni plave i velike, kosu čista i jako bijela, a kose - malo lič na slat. plavušu. J. J. Kako se zove - hvala!

ljubitelja dobrog provoda. Uživao je iznimno veliku popularnost, a sudeći po ovome pismu, pjesnik je imao barem jednu veliku obožavateljicu.

Autorica „Valerija” u pismu izražava veliko oduševljenje Domjanićevim književnim radom te izražava zanimanje za pjesnikov život i rad. Također piše o sebi i svom životu. Čitajući tekst pisma, uočava se da autorica posjeduje romantične osjećaje prema proslavljenom pjesniku koje pokušava iznijeti, ali se istovremeno i skriva iza tanke tkanine vlastitoga pera.

„Da Vam kažem tko sam? Kakva sam? Jeste li baš radoznali? Ili je bolje da prešutim sve; ili da prešutim ime a da ostalo kažem?”

Nisam ni lijepa, ni ružna – radje visoka, ali ne odviše – ni debela, ni mršava (Kaže se da imam veoma lijepi stas) oči su plave i velike, koža čista i jako bijela, a kose – malko liču na zlato. Mlada sam t. j. Kako se uzme – trideset...”

Iako autorica detaljno govori o sebi njezin nam je identitet još uvijek velika nepoznanica. O njoj možemo reći da je obrazovana pripadnica viših slojeva društva, u svojim tridesetim godinama. Bračni status je nepoznat, no uzimajući u obzir razdoblje nastanka pisma, lako je moguće da se radi o ratnoj udovici iz Velikog rata.

“Samo ne pitajte tko sam i kako se zovem. Mala sam sfinga koja će se zvati za Vas “Valerija”. Hoćete li tako? Ne srdite se, ali ovako Vam mogu bolje pisati – slobodnija sam.

Jeli još pjevate pjesme? Pišite mi što o Vašem radu. Opišite mi Vaš život.”

Cijelo se pismo može čitati u dijaloškoj formi, iako nedostaju Domjanićevi odgovori. Stoga, ogoljeni tekst pisma pronalazi analogiju s dopisivanjem suvremenih zaljubljenih srca preko današnjih društvenih medija.

Nažalost, nije poznato je li na ovo pismo Dragutin Domjanić odgovorio. I ukoliko jest, je li ono sačuvano?

Premda pismo nije od povijesne važnosti; ne sadrži bitne povijesne informacije niti donosi neka nova saznanja, intrigantan je uvid u način društvene komunikacije u međuratnom razdoblju. Otkriva nam emocionalnu intimu žene kroz tugu i bol, ali i radost, snove, nadu jednoga davnog ugašenog života. Sve, što kako tada, tako i danas nosimo sa sobom i u sebi.

I.K.

Oslikani reljef

Cvijete Grospić

U suvremenoj likovnoj umjetnosti, pogotovo u razdoblju avangarde u kojoj se stilovi i tehnike smjenjuju i transformiraju, gotovo nije teško pronaći umjetnika koji će, u promijenjenim uvjetima, pokušati eksperimentirati i tražiti nova rješenja.

Živa kretanja koja su tijekom najnovijeg razdoblja bila zapažena u hrvatskom slikarstvu izazvana su neolikim namjerama što su ih umjetnici neposredno iskazali primjenjujući specifične oblikovne postupke u svome radu.

Slikarstvo Nikoline Ivezić postavlja pred probleme oblikovanja nove zahtjeve i to one vrste koja će vlastitim plasticitetom dvostrukog medija – skulpture i slike – zadovoljiti potrebe za tim novim mentalnim senzacijama.

Stoga i za zagovaratelje i ljubitelje slikarstva, poput pop-arta i feminističkog pokreta, uvjerenja koja često krivo određuju i u krajnostima omeđuju oblikovni svijet Nikoline Ivezić, pojava umjetnice kakva je ona zacijelo spada u privilegirani događaj koji graniči sa senzacijom.

Ta je slikarica umjetnica koja se već godinama ne ustručava u nekim dijelovima svojih radova načiniti punu reljefnost na čijoj površini nadalje intenzivira simulacijom različitih slikarskih postupaka.

U našoj likovnoj umjetnosti prisutna je već punih dvadeset osam godina. Poslije završene zagrebačke Akademije likovnih umjetnosti – Nastavnički odsjek, Studij likovne kulture – bavi se uređenjem interijera, stvara scenografije, bavi se dizajnom, izradom suvenira i ilustracijama, surađuje na animiranom filmu. Samostalno se predstavila izložbama u: Zagrebu, Samoboru, Rijeci, Puli, Rovinju, Splitu, Koprivnici, Omišlju, Jelsi, Palmižani, Rabu te je sudjelovala na brojnim skupnim izložbama. U inozemstvu je izlagala više puta skupno u Njemačkoj, Italiji, Španjolskoj, Austriji, Francuskoj, Poljskoj i Bosni i Hercegovini.¹

Na svim tim samostalnim i skupnim izložbama uvijek je ukazivala na dosljednost svoje preokupacije: eksperimentirati sa subjektivnim mogućnostima u područje pojedinih intrigantnih jezičnih modela slikarskog iskaza i otkrivati zanimljivosti jedne slobodne interpretacije – stripovske – estetike koja je za strogi akademski ukus preslobodna čak i izrazito neodgovorna.

Za svoju samostalnu izložbu *Sad is the new happy* koja je održana od 25. listopada do 25. studenoga 2018. godine u Galeriji Muzeja Like Gospić, u sklopu tradicionalne manifestacije Ličkog likovnog anala,

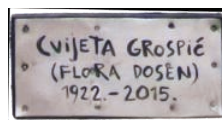
¹ Nikolina Ivezić. URL: <http://www.nikolinaivezic.com/> (2019-02-15)

53. po redu, odabrala je manji opus – dva ciklusa od dvadeset portreta u kojima opservira povijest ženskih osoba iz Hrvatske i svijeta, doslovce ilustriranu posnim, sliko-crtačkim alatima.

U jednom ciklusu smještene su naličja/lica žena koje su doživjele nesretnu sudbinu i one su prikazane bez ikakve fizionomije u crno-bijelim tonovima. S druge strane, ovaj drugi dio ciklusa, u kojemu se iščitava Nikolinin diskretni kolorit u svrsi akcentiranja temeljne fraze, opisuje sudbinu žena koje, uvjetno rečeno, nude sretan život.

U želji da potenciju svojih slika aktivira do znatno „viđenijeg“ stupnja, autorica je odlučila Muzeju darovati jedan od takvih portreta. Sada je tema koja prevladava iščekivanje – želja da se privuče gledatelj. Ipak, Nikolina koja je rođena slikarica (a rođena je u Zagrebu) i koja je sposobna improvizirati nove oblike s izuzetno velikom lakoćom, dragovoljno se podvrgava ovoj proceduri koja ima trag zanatstva u sebi, do one točke u kojoj se promatrač sve više unosi u promatranje tog umjetničkog djela. A značenje im je nepogrješivo: zasigurno, neophodnu snagu za to stalno susretanje s publikom podarila im je Nikolina Ivezić, umjetnica ličkog podrijetla, preciznije, iz lovinačkog kraja.

Danas izložen u galerijskom prostoru i dostupan pogledu posjetitelja postao je portret Cvijete Grospić (alias Flora Dosen) koja je bila hrvatska i francuska književnica, a rodnom je iz Gospića. Portret je

Cvijeta Grospić (Flora Dosen), 2018., kombinirana tehnika/mix media, 61,5 x 55,5 (83 x 78) cm

izveden u kombiniranoj tehnici sliko-reljefa od kaširana stiropora uz aplicirane limene pločice i određen ikonografskim opisom lica.

Pred ovalnom, bijelom pozadinom monumentalno se ističe plastično-reljefno tretirano poprsje mlade žene, blago nagnuto ulijevo dok joj je pravilno lice prikazano u frontalitetu. Skromna deskripcija fizionomije s bademastim očima i naglašenim obrvama, pravilnim nosom

i tankim usnama odražava stanje lica iz kojeg zrači neka dobroćudna blagost, nježnost i plemenita prostodušnost, s pomalo sjetnom rezignacijom bez razloga. Inkarnat je toplo smeđi. Kosa je začesljana unazad, vjerojatno u punđu, dok gusti pramen kose pada na čelo zdesna i prekriva ga. Toaleta je crna s kružnim otvorom oko vrata; otvor odjeće uokviruje bogata bijela ogrlica od perla. Uokolo prikaza je, uz rub površine, rukom ispisana ljubavna izreka portretirane osobe odnosno citat Cvijete Grospić: „ptico selico, u tvojim očima neka nova svjetlost već si vije gnijezdo“.

I u najnovijoj gesti darivanja ovog rada gradu Gospiću gdje se nazire vezana nit u konstataciji opstojnosti i vitalnosti, brojnosti likovnog stvaralaštva na tom području, Nikolina Ivezić nastavlja i dalje graditi svoje djelo.

V.B.

Zdravstvo u Gospiću kroz Muzejsku Fototeku

Katastarska izmjera iz 19. st.

Muzeji su mjesta gdje uvijek pronalazimo nešto novo. U ovom slučaju riječ je o fotografijama iz Muzejske Fototeke koje prikazuju zdravstvene ustanove u Gospiću i okolici kao i sve one koje su tijekom godina doprinijeli pružanju što kvalitetnije zdravstvene usluge.

Središnja ustanova je svakako Opća bolnica Gospić, sagrađena između 1856. i 1858. na današnjoj lokaciji. Građena je radnom rentom ili *kulukom* koja svoje korijene vuče iz feudalizma. Svaka kuća

je morala odraditi određeni broj dana u godini ili u suprotnom, platiti odštetu u gotovu novcu.

Nakon završetka gradnje na zgradu je postavljen natpis „*Viribus unitis*“ (Ujedinjenim snagama) kao geslo austro-ugarskog cara Franje Josipa I. Na gospićkom gradskom planu iz 2. austrijske katastarske izmjere (1865. – 1869.) jasno je označena bolnica kod kote 299.

Bolničko rodilište, 1965.

Od 1881. ukidanjem Vojne krajine pa sve do kraja Prvog svjetskog rata bolnica se neznatno razvijala. Imala je svega nekoliko liječnika, a pripadnice sestričkog reda sv. Križa iz Đakova vodile su brigu o bolesnicima. Tek 1919. kreće njen uspon. Tada je i Amerikanka dr. Rosalie Slaughter Morton, kirurginja ratne vojne bolnice na Solunskom frontu, donirala veliki broj kreveta, posteljine, rublja i instrumenata. Stoga je njoj u čast, dobila naziv „Opća javna bolnica Morton“ ili Banovska bolnica „Morton“.

U razdoblju od 1945. do 1994., bolnica djeluje kao Medicinski centar Gospić. Prema nekim podacima upravo je 1963., godina kada prelazi u sustav Medicinskog centra.

Iz tog razdoblja – šezdesetih godina 20. stoljeća pa do 1975., Muzej posjeduje fotografije i negative, njih gotovo trideset od kojih je četrnaest kaširano.

Operacijska sala

Njihova je namjena zasigurno bila određena izložbenom djelatnošću, a to je i vrijeme kada je opremljen muzejski fotolaboratorij, usmjeren ka dokumentiranju razvoja grada i poboljšanju života njegovih stanovnika.

Među njima vidimo kiruršku operacijsku salu, izgrađenu 1932., ali sada „suvremeno“ opremljenu. Bolničko rodilište iz 1965. s prizorom koji se danas rijetko viđa, a to su puni krevetići novorođenčadi. Ovaj je Odjel, zajedno s ginekološkim odjelom, otvoren 1957.

Snimke nam svjedoče kako se u to vrijeme obavljaju i rendgenska snimanja srca. Uočava se i laboratorij za proizvodnju fizioloških otopina i bakteriološki laboratorij.

Uz liječničku i farmakološku terapiju, nezaobilazna je činjenica i odgovarajuća i kvalitetna

prehrana. Ista je nastala kao rezultat dogovora medicinskih sestara i šefa ekonomata o nabavi svježe hrane koja je potrebna za pravilnu i zdravu ishranu pacijenata.

Intenzivno se otvaraju domovi zdravlja i ambulante koji gravitiraju središnjoj bolničkoj ustanovi i to: Dom zdravlja Gospić (1952.), Ambulanta Medak (1968.), Ambulanta u Aleksinici (1974.), ambulante u Ličkom Osiku, Perušiću i Karlobagu. U to je vrijeme djelovao i dječji (školski) dispanzer, prvotno u Budačkoj ulici, a potom je izgrađen u parku Kolakovac (današnji Zavod za javno zdravstvo Ličko-senjske županije). Paralelno se otvaraju i ordinacije dentalne medicine.

O svim ličkim pacijentima skrbi i veliki broj liječnika. Među njima se izdvaja Dubrovčanin, dr. Joško Baica (1932.), internist, ali i slikar-amater. Oslikao je nekoliko murala, osobito na tadašnjem Internom

Detalj murala J. Baice

Sanitetsko vozilo zdravstvene stanice Lički Osik, 1964.

odjelu, no većina je tijekom brojnih preuređenja pa i ratnih razaranja, uništena ili oličena novim slojem boje. Jedan manji segment, očuvan na današnjem Odjelu za hemodijalizu, obnovio je prema uputama samog autora, 2008. gospićki slikar Ivica Mataija. Baica je bio čest sudionik Ličkog likovnog anala te se danas u Likovnoj zbirci nalazi njegovih 14 radova.

Drugi dio fotografija datira iz razdoblja Domovinskog rata, u uvjetima stalne ratne opasnosti i brojnih devastacija kojima su gospićke zdravstvene ustanove, ali i malobrojno osoblje u prvim danima, bili izloženi. O tome je najjasniji uvid pružila fotodokumentarna izložba „Gospić – obranjeni grad“ iz 1992. godine.

I. M.

Tko je muzejski dokumentarist i koja je njegova uloga u muzeju?

Svaka muzejska institucija dužna je voditi dokumentaciju o muzejskoj građi.

Muzejska dokumentacija je sustavno izrađen, prikupljen, organiziran i pohranjen skup podataka koji je nastao u tijeku procesa stručne obrade, zaštite i prezentacije muzejske građe te se temelji na dogovorenom i utvrđenom broju i kvaliteti podataka o predmetu, grupi predmeta ili cjelokupnom fondu. Dokumentacija je nezaobilazni pratitelj skupljanja građe kao i muzeoloških funkcija zaštite, istraživanja i komunikacije muzejske građe. Njezino je stvaranje i nadopunjavanje konstantan i neograničen proces.

Muzejska dokumentacija dijeli se na: primarnu, sekundarnu i tercijarnu, a u njezinu stvaranju sudjeluju svi stručni djelatnici.

Primarna dokumentacija obuhvaća prvu i najveću skupinu podataka o muzejskoj građi. Ona se prikuplja i izrađuje u neposrednom dodiru s predmetom. To se odnosi na stručnu obradu i inventarizaciju, za što su zaduženi kustosi.

Sekundarna dokumentacija nastaje kao produkt cjelokupne muzejske djelatnosti i za njenu obradu zaduženi su dokumentaristi.

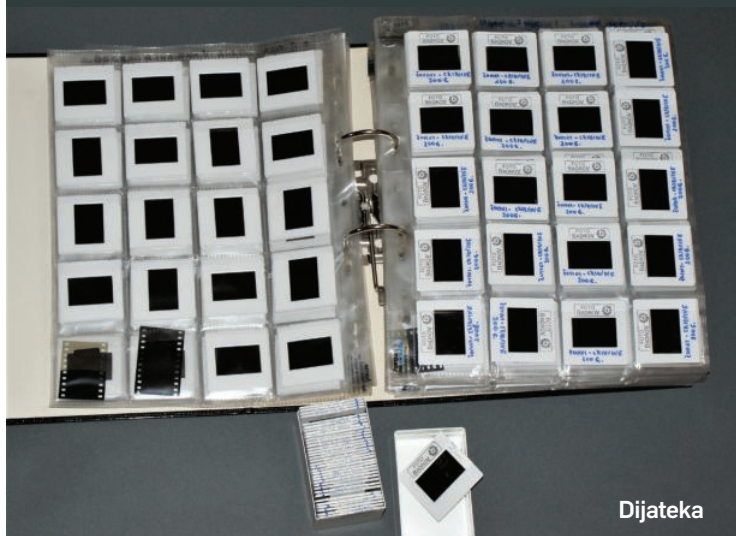
Tercijarnu dokumentaciju čine pomagala kao što su katalozi i indeksi.

Fondovi sekundarne dokumentacije obuhvaćaju: inventarne knjige audiovizualnih fondova (videoteke, fototeke, planoteke, dokumentacijskih crteža), inventarna knjiga hemeroteke, knjiga evidencije o izložbama, evidencija o događanjima, evidencija o pedagoškoj djelatnosti, evidencija o stručnom i znanstvenom radu stručnih zaposlenika, dokumentacija o osnivanju i povijesti muzeja. Obrada svakog navedenog fonda je zahtjevan i dugotrajan posao i kontinuirano se nadopunjuje.

Premda se dokumentacijska građa skuplja od osnutka Muzeja (plakati, pozivnice, katalozi i sl. kao i dokumentacija o izložbama, hemeroteka i foto dokumentacija) tek je krajem travnja 2010. po prvi put zaposlen muzejski dokumentarist čime započinje sustavna digitalna obrada sekundarne muzejske dokumentacije.

Uloga dokumentariste je prikupljanje, obrada, razvrstavanje i pohrana dokumentacije koja je važna za muzej i njegovu djelatnost. To se odnosi na povijest muzeja, izložbe, promocije, predavanja i razna događanja u muzeju (novinski i internet-ski članci o izložbama, kritike, fotografije, snimke izložbi i sl.).

Od navedenih fondova u Muzeju se trenutno vode: Dijateka, Fototeka, Videoteka i Hemeroteka.

Dijateka

DIJATEKA

Dijateka Muzeja sastoji se od ukupno 1880 dija-pozitiva koji su rađeni prilikom arheoloških istra-živanja i rekognosciranja terena te u manjoj mjeri etnografskim rekognosciranjem, s osvrtom na lič-ku tradicijsku arhitekturu Smiljanskog Polja. Dio dija-pozitiva odnosi se na ratnu štetu, odnosno na razaranja Gospića tijekom akcije „Oluja“ snimljene 6. kolovoza 1995.

Dijateka Muzeja vodi se od 1995. godine i do danas nije računalno inventirana, ali je analogno obrađena. Dijapozitivi su tematski sortirani i po-složeni po kutijama namijenjenim za čuvanje istih dok se dio nalazi u odgovarajućem registratoru. Na svakoj kutiji naznačeno je mjesto i vri-jeme istraživanja i rekognosciranja kao i na samom dija-pozitivu. Posljednji dija-pozitivi snimljeni su i izrađeni 2008.

FOTOTEKA

Fototeka Muzeja redovito se prikuplja od samog osnutka, a od 1967. u Muzeju je otvoren fotolabo-ratorij, opremljen u svrhu izrade fotografija. Za to je osobito zaslužan tadašnji kustos Željko Centner, no njegovim odlaskom, a ujedno i tehnološki za-starjelom opremom, fotolaboratorij prestaje po-stojati. Dio te opreme danas već pripada kategoriji muzejske građe.

Autorstvo velikog broja fotografija od posljed-njeg desetljeća 20. stoljeća pripada Ivanu Jelači, vodiču u Rodnoj kući Nikole Tesle u Smiljanu, ali i muzejskom fotografu. Njegova je velika strast bila fotografija i pratila ga je od najranijih dana do kraja života. Svojim je radom obogatio fundus Fototeke, a naročito snimkama razaranja kulturne baštine u Domovinskom ratu.

Danas Fototeka broji 23 205 fotografija, raspore-đenih prema inventarnim oznakama i tematski sor-tiranim u protupožarni ormar u čuvaonici Muzeja. Tematske su odrednice: Arheologija (A), Etnologija (E), Izložbe (I), Grad (G), Muzej (M), Kulturna povijest (KP), Sakralni objekti (SKO), NOB, Do-movinski rat (DR), Nikola Tesla, Smiljan (T).

Muzejska
fototeka
danas

Muzejska fototeka, 1968. god.

Od 2004., uz dotadašnju fotografsku analognu opremu i korištenje negativa, koristi se i digitalni fotoaparat te tako nastaje računalna baza fotografija. Radi se o dodatnih nekoliko tisuća fotografija koje su zasad svrstane u tematske i vremenske mape dok je manji dio izrađen kao pozitiv. Zasebno se čuvaju negativi.

VIDEOTEKA

Videozapisi u ovom Fondu pokrivaju raznovrsne teme iz područja nematerijalne kulturne baštine poput terenske nastave Odsjeka za etnologiju Filozofskog fakulteta u Zagrebu (Etnografske crte s područja Pazarišta i Gacke) ili presnimljenih dokumentarnih priloga iz Arhive HTV-a (Svadba u Bilaju, Velebite, starče sjedobradi 1969., Život na prvoj crti bojišnice, Perušić, 1991./1992.). Također se tu nalaze cjeloviti dokumentarni filmovi („Zvonici Like“ redatelja Šime Šimatovića, „Rizničari narodnog blaga“ o Posudionici i radionici narodnih nošnji, ali i videozapisi o brojnim muzejskim

aktivnostima (održavanje pedagoških radionica, arheoloških istraživanja, materijali o ličkim umjetnicima te snimci građevinske obnove smiljanskog kompleksa ili provedba projekta javnih radova usmjerenog ka uređenju okoliša Rodne kuće Nikole Tesle, 2001., 2003.).

Primjeri iz Videoteke

Videoteka danas broji 24 kazete, no na svakoj od njih se nalazi po nekoliko različitih emisija/zapisa. Najstariji videozapis potječe iz 1986., a radi se o filmu „U spomen Tesli“, snimanom u povodu obilježavanja 130-e godišnjice rođenja Nikole Tesle (srpskohrvatska i engleska verzija, Filmske novosti).

Svaka kazeta ima svoj inventarni broj koji se sastoji od slovne i brojčane oznake te zapisanu tematsku odrednicu, npr.: MLG/V-9 Gospić 1991. – 1995. – iz arhive HRT-a, (materijali snimljeni tijekom ratnih godina).

HEMEROTEKA

Hemeroteka je zbirka isječaka novinskih članaka izreznanih iz raznih tiskanih novina, osobito dnevnog tiska, a u novije vrijeme i članaka s internetskih portala, tematski vezanih uz djelatnost Muzeja Like Gospić kao i muzejskih djelatnika te svih popratnih događanja u organizaciji muzejske ustanove. Hemeroteka je značajan izvor podataka za muzejsku djelatnost kroz povijest.

U samom početku djelovanja Muzeja, prepoznala se važnost prikupljanja i čuvanja tiskanog materijala. Tada su se članci izrezivali iz dostupnih dnevnih i tjednih novina te pohranjivali u fascikle. S vremenom se članci pohranjuju u omote radi bolje zaštite istih, kopiraju se, skeniraju i pohranjuju u registratore. Na svakom registratoru naznačena je godina te se članci kronološki slažu i čuvaju u ormaru koji je namijenjen posebno za tu svrhu.

Fond Hemeroteke sadrži preko 1500 jedinica od kojih je 1264 jedinica digitalizirano i većina novinskih naslova o Muzeju se odnosi upravo na izložbenu djelatnost ili, od 2006. u vrijeme izgradnje i otvorenja Memorijalnog centra „Nikola Tesla“ u Smiljanu.

Novosti o Gospiću i okolici objavljene su uglavnom u novinama lokalnog karaktera ili regionalnim izdanjima nacionalnih tiskanih medija.

Snimio M. ČULJAT

Obnova hladnog oružja

GOSPIĆ - Već duže vrijeme radnici Muzeja Like Ivan Jelača i Mile Šimac imaju pune ruke posla u restauratorskoj radionici. Pošto su prošle zime obnovili stari džuboks, sada su prionuli restauraciji i preventivnoj zaštiti hladnog oružja.

- Iz fundusa Muzeja pripremamo izložbu »Hladno oružje - sjećiva« na kojoj će biti više od 20 izložaka - kaže prof. Tatjana Kolak, kustosica Muzeja Like.

Uz ostalo bit će izložen prapovijesni mač pronađen na području Gospića, rimski bodež pronađen u Širokoj Kuli i starohrvatski mač pronađen u okolici Gospića. Gospićani će na izložbi, koja se otvara 15. travnja, moći vidjeti i vrlo dobro sačuvane i odlično obnovljene jatagane, sablje, bodeže i druge vrste hladnog oružja koje se upotrebljavalo u ovom dijelu Hrvatske, a sačuvano je u Muzeju Like. (mč)

Novinski izrezak, 1999.

Novinski izrezak s naslovom „Prvi lički likovni anale“ iz 1966. objavljen je u Vjesniku. Autor se potpisao incijalima S. M., a govori o najavi manifestacije koja bi okupila slikare, kipare i grafičare porijeklom iz Like. Manifestacijom bi se obilježilo 25 godina narodnog ustanka,

Prvi lički likovni anale

Muzej Like namjerava 25-godišnjicu narodnog ustanka uveličati jednom značajnom manifestacijom slikara, kipara i grafičara porijeklom iz Like. Prvi lički likovni anale, kako su inicijatori nazvali budući skup umjetnika, trebao bi, ujedno, poslužiti i kao temelj i galeriji umjetnina, u Gospiću, jer bi se otkupljivala najbolja likovna ostvarenja.

Prvi lički likovni anale trebalo bi okupiti u Gospiću jednoga većeg broja ličkih slikara, kipara i grafičara. Ako se ostvari ova lijepa zamisao Muzeja Like onda bi Gospićani mogli vidjeti djela Miroslava Kraljevića, Nikole Mašića, Stojana Aralica, Zlatka Šulentića, Dušana Kokotovića, Nikole Graovca, Milana Uzelca, Ilije Počučića, Matije Pavlovića (koji je već izlagao u Gospiću), Ante Starčevića i još nekih mladih umjetnika.

Za lički likovni anale objavljuju se već pripreme, a otvaranje je predviđeno za 18. lipnja.

S. M.

Novinski izrezak, 1966.

a ujedno bi ista bila temelj Galeriji umjetnina u Gospiću. Otvaranje budućeg skupa umjetnika, kako su ga zvali sami inicijatori, predviđeno je za 18. lipnja.

Tradicijska obilježavanja Ličkog likovnog anala je zaživjela i održava se i danas te je postala simbolom promocije dugogodišnje likovne kulture na ovim prostorima.

Novinski izrezak s naslovom „Obnova hladnog oružja“ iz 1999. objavljen je u Večernjem listu. Autor i fotograf je Marko Čuljat koji piše kako su djelatnici Ivan Jelača i Mile Šimac u restauratorskoj radionici Muzeja Like prionuli restauraciji i preventivnoj zaštiti hladnog oružja.

Naime, radi se o najavi izložbe „Hladno oružje – sječiva“ koja će se održati 15. travnja i na kojoj će Gospićani moći vidjeti vrlo dobro sačuvane i odlično obnovljene jatagane, sablje, bodeže i druge vrste hladnog oružja iz ovog dijela Like.

**Ono što nije
u digitalnom
svijetu, kao da
ni ne postoji**

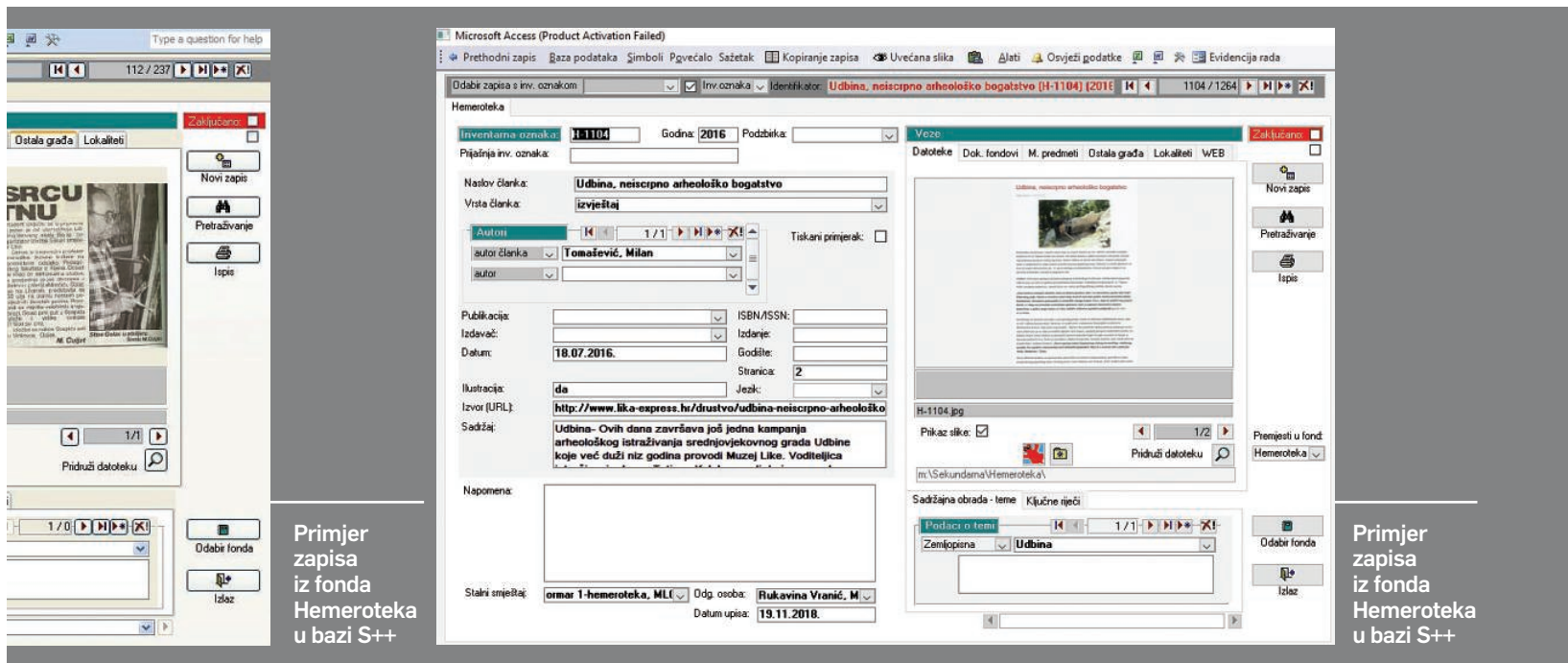
Zadnjih desetak godina, uz tiskane članke, brojni su i članci s internetskih portala, što je znatno povećalo obujam Fonda. Danas je broj internetskih članaka veći od onih tiskanih. S obzirom na tehnološke mogućnosti, jednostavnije je prikupljati internetske članke.

Imajući u vidu osjetljivost papirnog materijala i time njegovu smanjenu dostupnost javnosti, najprije se pristupilo digitalizaciji članaka, čime dobivamo pregledno i sustavno obrađen fond uz olakšano i ubrzano pretraživanje što pojednostavljuje uvid

The screenshot shows a web-based database interface for a museum collection. The main entry is for 'Velebit u srcu i na platnu' (H-112) by Stipe Golac and Marko Čuljat. The interface includes fields for inventory number, year, title, author, publisher, date, and a description. The description mentions a book titled 'Velebit u srcu i na platnu' published in 1997, featuring photographs by Marko Čuljat and text by Stipe Golac. The interface also includes a search bar, a list of items, and a sidebar with navigation links.

neograničenom broju korisnika istovremeno. Korisnici muzejske dokumentacije postali su zahtjevniji, žele podatak istog trenutka, bilo gdje i bilo kada. U suvremenosti, kada informacijske tehnologije preplavljaju sva područja našeg života, gotovo da vrijedi pravilo: *Ono što nije u digitalnom svijetu, kao da ni ne postoji.*

Članak „Velebit u srcu i na platnu“ nosi inventarnu oznaku H-112, a autor članka i fotografije je Marko Čuljat. Autor izložbe je Stipe Golac – akademski slikar. Objavljen je u Večernjem listu, 21. 05. 1997. Članak je skeniran i pridružen u bazu, a trajno je pohranjen u ormaru 1, MLG. Riječ je o najavi tradicionalne izložbe Lički likovni anale koja je te godine posvećena slikaru Stipi Golcu koji u najvećem ličkom gradu živi već punih 30 godina.

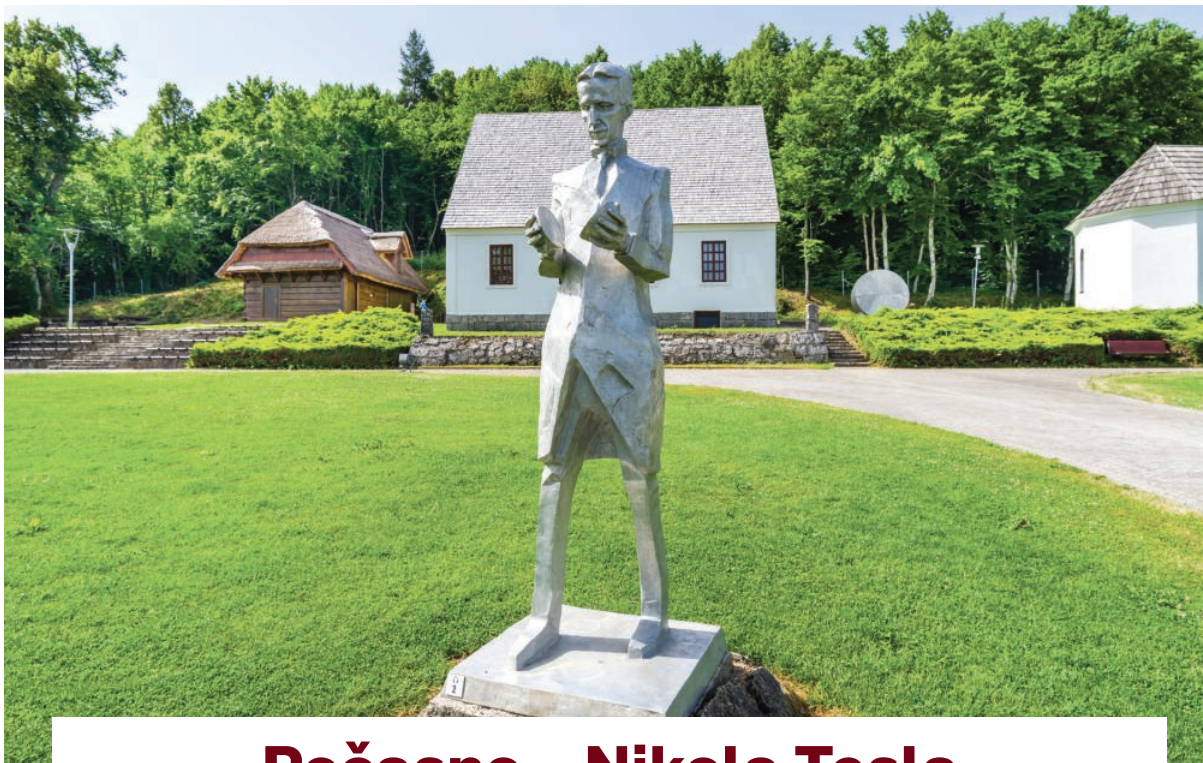
Golac se na Likalanu predstavlja sa 60 ulja na platnu, nastalih posljednjih desetak godina. Posrijedi su velebitski krajobrazzi, a izložba je nakon Gospića upriličena u Vinkovcima i Osijeku.

Članak „Udbina, neiscrpno arheološko bogatstvo“ inventiran je pod brojem H-1104. Autor članka je Milan Tomašević, a preuzet je s internetskog portala <http://www.lika-express.hr/drustvo/udbina-neiscrpno-arheološko-bogatstvo>, 18. 7. 2016. Riječ je o još jednoj sezoni arheološkog istraživanja srednjovjekovnog grada Udbine koje već duži niz godina provodi Muzej Like Gospić. Voditeljica istraživanja dr. sc. Tatjana Kolak, muzejska savjetnica navodi da je ovo nakon prošlogodišnjeg prekida, deveta sezona...

Kako možemo zaključiti, s razvojem tehnologije mijenjao se i način vođenja sekundarne muzejske dokumentacije te se iz sadašnje perspektive razlikuju dva razdoblja: razdoblje kada se cjelokupna dokumentacija vodila analogno i digitalno razdoblje u skladu s tehnološkim napretkom. Za tu svrhu služe programski moduli M++ i S++.

U budućnosti slijedi daljnja digitalizacija muzejske građe i muzejske dokumentacije kojoj je cilj zaštita izvornika, povećanje dostupnosti i mogućnost korištenja građe. Digitalizacijom sekundarne muzejske dokumentacije dobit ćemo pregledno i sustavno obrađeni Fond Hemeroteke, a kasnije i drugih spomenutih fondova.

M.R.V.

Počasno – Nikola Tesla

Priča o elektricitetu stara je koliko i tajna Zemlje, a veliki genij rođen 10. srpnja 1856. u selu Smiljanu tu je energiju prirode obuzdao i darovao čovječanstvu pod nazivom izmjenična struja. Da, zaista darovao, no je li mu se čovječanstvo odužilo?

Zamislimo svijet bez električne energije, interneta, radija, televizije, rendgenskih zraka, radara, daljinskih upravljača, robotskih sonde koje istražuju Svemir... ukratko zamislimo svijet bez Tesle. Gdje bi bila civilizacija? Tesla nije živ, ali njegovi izumi jesu, udahnuo im je dušu, a oni se i dalje razvijaju.

Počast u vidu naziva ulica, trgova, škola, muzeja, raznih kulturnih i znanstvenih ustanova, uobičajeno se dodjeljuje osobama zaslužnim za razvoj društva. Tesli – koji je živio i djelovao kao kozmopolit

pripada priznanje u svakom kutku Zemlje. Svojim izumima pokrenuo je kotač moderne civilizacije koja neumoljivo ide naprijed. Njegov *put* krenuo je brodom, iz europske luke u Antwerpenu 7. travnja 1882., u dobi od 25 godina, nekoliko centi u džepu i s vjerom u svoj *perpetuum mobile*.

Memorijalni centar „Nikola Tesla“ Smiljan, uz Tehnički muzej „Nikola Tesla“ Zagreb i Muzej Nikola Tesla Beograd, otimaju zaboravu priču o dječaku koji je osluškujući prirodu, trčao ususret novom dobu zvanom – Druga industrijska revolucija.

Kao dijete svećenika i intelektualca, imao je mogućnost školovanja koje, započevši u Smiljanu, nastavlja u Gospiću, Karlovcu, Grazu. Iako formalno nema visoku naobrazbu, nositelj je 15 počasnih

doktorata te 1917. dobitnik Edisonove medalje, najvećeg odlikovanja Američkog instituta električnih inženjera. Sveučilište Yale čije predvorje krasi Teslino poprsje, prvo je dodijelilo počasnu diplomu velikanu 1894. godine.

Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti izabrala je Teslu 1896. za svog člana. U dobi od 40 godina jedan je od najmlađih članova Akademije uopće. Svakako jedno od najvećih priznanja, naziv je mjerne jedinice magnetne indukcije, *tesla* (T), prihvaćen pri određivanju suvremenog Međunarodnog sustava mjernih jedinica 1960., a njegovo ime nose i planetoid 2244 i krater na Mjesecu.

Ako na internetskoj stranici enciklopedije Britannica unesete pojam „deset najvažnijih ljudi u svjetskoj povijesti“ s ponosom ćete ugledati ime Nikola Tesla.

Diljem svijeta Tesli su podignuti mnogobrojni spomenici. U dugim šetnjama New Yorkom, hrvatski kipar Ivan Meštrović i Tesla vodili su dubokoumne razgovore. U čast tog prijateljstva nastao je čuveni bakreni spomenik visine dva i pol metra. Prikazujući zamišljenog znanstvenika u sjedećem položaju. Meštrović ga je izradio za zagrebački Institut Ruđer Bošković.

Šetajući parkom u Budimpešti, Tesla je dobio inspiraciju za indukcijski motor te štapom u pijesku nacrtao njegovu skicu. Upravo u tom položaju izveden je kip visok tri metra, okrenut prema Nijagarinim slapovima – svjedocima jednog ostvarenog sna. S američke strane nalazi se spomenik kipara

Frana Kršinića, a odljevi su ispred beogradskog Elektrotehničkog fakulteta i nekad na gospićkom Trgu.

Tesla s golubicom, na klupi, uspravan, u razmišljanju, ponosan ili nostalgičan, uvijek odaje dojam moćne osobnosti u raznim skulpturama i likovnim ostvarenjima koja su nastala i još uvijek nastaju u opusima svjetskih umjetnika, iako je Tesla pozirao samo jednom u životu.

Bilo je to 1916. godine u New Yorku, kada je princeza Vilma Lwoff-Parlaghy naslikala njegov portret u sobi koju je osvijetlio svojim otkrićem – plavim neonom. Zbog plave boje koju je stvarala neonska rasvjeta, djelo je nazvano Plavi portret te je izložen u muzeju u Husumu.

Nedaleko od najpoznatijeg njujorškog trga Times Squarea, nalazi se Bryant park, a na jednom od raskrižja kod parka stoji tabla s natpisom „Ugao Nikole Tesle“. Naime, grad New York je 1994. odlučio nazvati raskrižje 6. Avenije i zapadne 40. ulice, uglom Nikole Tesle. Razlog tome je što je Tesla tijekom života uživao u hranjenju golubova upravo u tom gradskom parku.

Posljednje desetljeće života proveo je u hotelu New Yorker, na 33. katu u apartmanima 3327 i 3328, koji su služili kao spavaća i radna soba. Izložene su fotografije osobnih Teslinih predmeta poput štapa, šešira, bijelih rukavica, pribora za brijanje...

**Spomenik u
Memorijalnom
centru „Nikola
Tesla“ Smiljan,
djelo je kipara
Mile Blaževića**

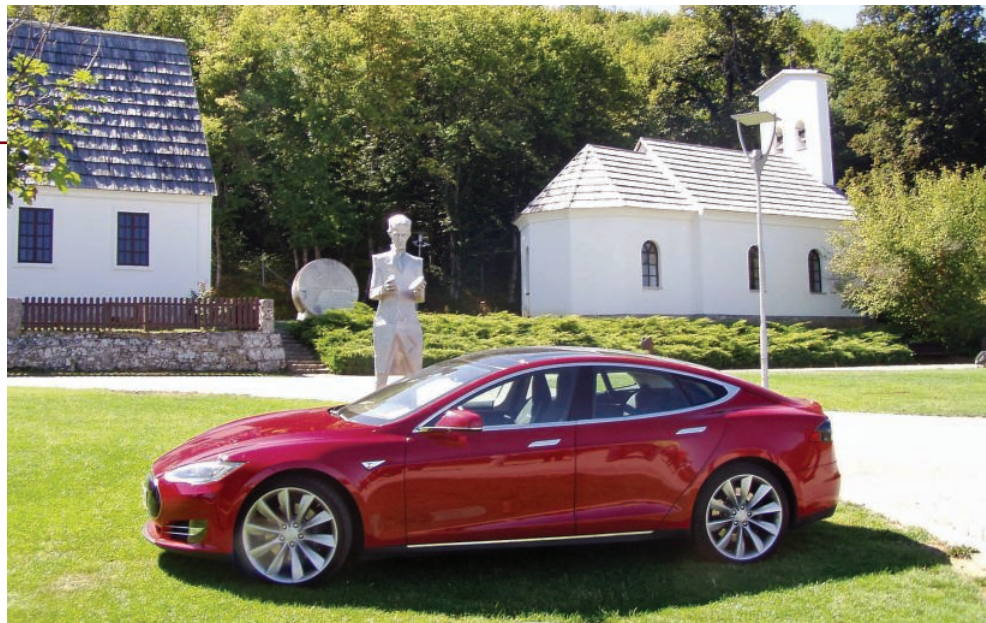
**Električni automobil
TESLA MODEL S u
Memorijalnom centru
„Nikola Tesla“ Smiljan**

I danas se na vratima sobe nalaze pločice u spomen na počasnog gosta, a na vanjskom pročelju hotela postavljena je plaketa s osnovnim podacima o Nikoli Tesli.

Osim Memorijalnog centra „Nikola Tesla“ Smiljan, spomen na velikana čuvaju razne udruge diljem svijeta od kojih je poznata Tesla Science Center at Wardenclyffe. Udruga je otkupila zemljište na kojem se nekad nalazio Teslin toranj za istraživanje bežičnog prijenosa s planom rekonstrukcije i izgradnje muzejsko-obrazovnog parka.

Teslin lik – stvaran, misteriozan, produhovljen, stereotipan, fantastičan, neiskvaren, motiv je brojnih filmova, predstava, interdisciplinarno-multi-medijskih pothvata, knjiga, stripova...

Tesla je osluškivao simfonije iz Svemira – za nje ga je Svjetlost bila glazba uma i duha, a brojni skladatelji u geniju vide inspiraciju za glazbena djela. Isticao se Tesla i svojim filozofskim promišljanjima pa se često puta povezuje s duhovnošću. Naglašavao je kako se čovjek mora uskladiti s Univerzumom. „Sve što živi povezano je dubokim i divnim vezama: čovjek i zvijezde, ameba i Sunce, naše srce i kruženje beskonačnog broja svjetova. Te veze su neraskidive“.

Smatrao je da svaki čovjek mora imati duhovno nadahnuće i ne sluteći da će upravo on poslužiti kao inspiracija i sinonim za velika djela.

Teslina osobnost se sve više ističe na globalnom planu i postaje *brend*. Poslovni uspjeh kompanije TESLA INC., prije TESLA MOTORS, osnovane 2003. godine pridonio je zvučnosti njegova imena. Najveći proizvođač električnih automobila na svijetu nosi naziv po čovjeku koji je upogonio elektricitet.

Genij koji je popločao put tehnološkom razvoju modernog doba, počasno je ispraćen u katedrali St. John the Divine u New Yorku 12. siječnja 1943., u nazočnosti dvije tisuće ljudi.

Zapravo, kad govorimo o počastima, svaki električni stup svjedoči Teslinoj pobjedi nad igrama kapitala. Pobjedi časti nad spletkama. Vjerujemo kako Tesli odajemo najveću počast dijeleći nesebično ostavštinu njegovih dostignuća na dobrobit čovječanstva.

J.S.P.

Nikola Tesla

Prijateljstva koja su obilježila znanstvenikov život

Nikola Tesla je bio neobičan i kao osoba i kao znanstvenik. Cijeli je svoj život posvetio nastojanjima da svojim izumima unaprijedi svijet. Bio je Prometej svojeg doba, vizionar koji je živio ispred svog vremena. Volio je sebe nazivati pronalazačem novih principa, nikako izumiteljem korisnih stvari. Smatrao je da je cijeloga svog života otkrivao nove principe koji su postali temelj razvoja modernog tehnološkog društva. Kao što je otkriće kotača i vatre bilo pokretač razvoja, tako je i njegovo otkriće okretnog magnetskog polja bilo početak nove industrijske revolucije.

Tesla je tijekom svog života upoznao brojne poznate osobe. Neki su od njih uvelike utjecali na njegov rad, neovisno o tome je li to bila financijska, prijateljska ili intelektualna podrška. Uvijek se nastojao okružiti ljudima koji su promišljali o napretku civilizacije temeljeći taj napredak na inovacijama. Vizionar ne promišlja samo o tehnološkom napretku, već i o razvoju društva u cjelini.

Premda je imao brojne opsesije, užasavao se mikropa, bisera, ženskih naušnica, dodira ljudske kože, imao je dugogodišnje prijatelje. Uvijek je brojio korake u svojim šetnjama, sve mu je moralo biti djeljivo s tri, uvijek je računao volumen hrane koju konzumira. Posebnu ljubav gajio je prema golubovima te bijeloj golubici sa sivim pjegama koju je smatrao najboljom prijateljicom.

Najranije djetinjstvo Nikola provodi u rodnom Smiljanu gdje pohađa krajišku trivijalku te uči njemački jezik, vjeronauk i računanje. Imao je veliku strast za čitanjem, što je naslijedio od oca, a pojedina djela znao je od riječi do riječi napamet. Tvrdio je da je inventivnost naslijedio od majke, za koju je rekao da bi zasigurno bila veliki izumitelj, samo je nažalost udaljena od razvijenog svijeta.

Nakon završene škole u Smiljanu i Gospiću Nikola nastavlja školovanje na Kraljevskoj višoj realnoj gimnaziji u Rakovcu pokraj Karlovca. Jedan od

**Uvijek se nastojao
okružiti ljudima koji su
promišljali o napretku
civilizacije temeljeći
taj napredak na
inovacijama.**

profesora mu je Martin Sekulić, rodom iz Lovinca koji predaje strojarstvo i aritmetiku te je izvrstan eksperimentator i konstruktor fizikalnih uređaja. Vodio je za to vrijeme napredan fizikalni kabinet koji je imao 579 sprava. Nikola je sudjelovao u brojnim pokusima s električnom strujom, a u njemu se budi interes za znanstveno – istraživačke teme. Sekulić, dopisnik tadašnje JAZU, ima presudnu ulogu u donošenju Tesline odluke da studira na Visokoj tehničkoj školi u Grazu.

Nakon Graza, Maribora, Praga, Budimpešte, Strasbourga i Pariza, Nikola odlazi u dobi od 28 godina brodom Saturnia u obećanu zemlju Ameriku.

Istaknuti Teslini prijatelji tijekom njegova života u Americi su svakako bračni par – Robert Underwood Johnson i njegova žena Katherine. Robert je bio urednik tjednika *Century Magazine* u kojem je objavljivao Tesline članke te promovirao njegove ideje. Njihov je dom bio okupljalište intelektualaca, političara i umjetnika, a Nikola se svojim intelektom i elokventnošću odlično uklopio u visoko društvo New Yorka. S Robertom je dijelio ljubav prema poeziji, a kako je obitelj Johnson bila čest gost u njegovom laboratoriju, posvetio mu je i pjesmu „In Tesla's laboratory“.

Kod obitelji Johnson, Tesla je upoznao engleskog književnika i dobitnika Nobelove nagrade Rudyarda Kiplinga, hrvatsku opernu divu Milku Trninu te violinista Zlatka Balokovića koji je na komemoraciji odsvirao Tesli pjesmu „Tamo daleko“ i „Ave Maria“.

U tom društvu Tesla je imao priliku upoznati lijepe, pametne i sofisticirane žene. Jedna je od njih novinarka, književnica i pijanistica Marguerite Merington na njega ostavila dubok dojam. Naklonost Tesli pokazivala je i Anne Morgan, kći moćnoga bankara J. P. Morgana. Premda je bila mlada, profinjena i bogata djevojka, njihov odnos nikada nije prerastao u nešto više od iskrenog prijateljstva.

**„Dragi i veliki
umjetniče! Rado sam
primio Vaš list i još će
mi milije biti s Vama
se lično upoznati, jer
je to bila moja vruća
želja mnogo godina.“**

Istaknuta osoba u Teslinu životu svakako je Mark Twain. Njegove je knjige Nikola čitao još kao dječarac dok je bolovao. Bili su to prvi radovi poznatog književnika pa mu je bilo nevjerojatno da su njegova djela bila dostupna u tako dalekom kraju. Nikola je vjerovao da upravo tim knjigama dužuje svoje ozdravljenje. On je bio prijatelj kojeg je najčešće pozivao u svoj laboratorij

na predstave elektriciteta. Iako je Twain umro 1910., uoči svoje smrti, Tesla je poslao poruku prijatelju putem kurira.

Jedan od velikih prijatelja Nikole Tesle svakako je bio Ivan Meštrović. Prvi korak je napravio Meštrović poslavši Tesli 13. prosinca 1924. pismo iz njujorškog hotela Gotham, uz zamolbu da ga primi. Uslijedio je odgovor „Dragi i veliki umjetniče! Rado sam primio Vaš list i još će mi milije biti s Vama se lično upoznati, jer je to bila moja vruća želja mnogo godina.“ Tada je počelo dugogodišnje prijateljstvo. U čestim šetnjama po Manhattanu recitirali bi stihove najdražih pjesama te hranili golubove.

Nakon što je razgledao Meštrovićevu izložbu u Chicagu, Tesla šalje telegram 21. kolovoza 1929.

s riječima „Teško sam se otrgnuo gledajući oduševljen do suza Vaše predivne kipove indijanskih konjanika“.

Nakon deset godina, 18. kolovoza 1939. u telegramu, Tesla upućuje molbu da izradi njegovu bistu, naglašava da još nema gotovine te se potpisuje kao njegov obožavatelj.

Meštrović je napravio brončanu bistu 1952., a jedan odljev nalazi se u Muzeju Like Gospić te spomenik (1956.) koji je premješten iz parka Instituta „Ruđer Bošković“ u Zagrebu na ugao Tesline, Masarykove i Preradovićeve ulice 2006. Ove skulpture su svjedočanstva jednog velikog i iskrenog prijateljstva.

**Meštrović
je napravio
brončanu
bistu 1952.,
a jedan odljev
nalazi se u
Muzeju Like
Gospić**

Godine 1908. Nikola upoznaje Huga Gernsbacka utemeljitelja znanstvene fantastike kao književnog žanra. Nakon dolaska u Ameriku, Hugo je pokrenuo tri časopisa, a jedan od njih je „Electrical Experimenter“ u kojem objavljuje Tesline članke. Oni su 1977. objedinjeni u knjizi „Moji pronalasci“. Tesla se kao lik pojavljuje u njegovoj noveli *Ralph* te u priči *The magnetic storm*. U čast dugogodišnjeg prijateljstva, nakon Tesline smrti, Gernsback je dao izraditi posmrtnu masku koja je danas u Muzeju Nikole Tesle u Beogradu.

Posljednjih godina života Tesla je uživao u boksu. U to vrijeme često se družio sa sinom hrvatskog doseljenika Fritzijem Živićem svjetskim prvakom u velter kategoriji. Krajem 1938., u tisku se čita o zajedničkom ručku Tesle i braće Živić u hotelu New Yorker.

Još za života Teslu su poštovali brojni znanstvenici i suvremenici njegova doba. Oduvijek je bio inspiracija brojnim umjetnicima, književnicima i glazbenicima koji svojim djelima svjedoče životni put ovog genija.

„Njegov vedar osmijeh i dostojanstveno ponašanje uvijek su bili izraz otmjenosti koja je bila tako svojstvena njegovu duhu“. Ovim riječima svoje poštovanje prema izumitelju izrazila je Teslina tajnica Dorothy Skeritt.

Svojim radom i dostignućima Tesla se svrstao u red velikana poput Vrančića, Preloga, Marulića, Boškovića, Penkale te tako pridonio stvaranju hrvatskog znanstvenog identiteta na karti svijeta i svjetske civilizacije. Na tom su putu, uz njega uvijek stajali prijatelji.

N. K.

Šibenik – Buffalo – Hamilton

Tesla povezuje svijet

Najvažniji produkt stvaralačkog uma je izum. Njegov je krajnji cilj ovladavanje uma prirodom i iskorištavanje njezinih sila za potrebe čovječanstva.“¹

Čuvši prvi put za slapove Niagare, Tesla je u svojoj mašti zamislio veliki kotač kojeg pokreće snaga vode. Odlučio je kako će jednoga dana otići u Ameriku i ostvariti svoju ideju.

¹ Nikola Tesla, Moji pronalasci, Školska knjiga, Zagreb, 1977., str. 7.; isto, Znanje, 2015., str. 7.

Dječjački san se ostvario u listopadu 1893. kada je Teslin prijatelj i poslovni partner George Westinghouse potpisao ugovor za prvu hidroelektranu izmjenične struje na slapovima Niagare. Zahvaljujući Nikoli Tesli povezaniiji smo nego ikada prije, a sve je počelo s njegovim višefaznim izmjeničnim sustavom struje. Tri su grada u svijetu među prvim uveli izmjenični sustav struje i tako pokrenuli povezivanje svijeta svjetlom i strujom.

U posljednjem desetljeću 19. stoljeća, Nikola Tesla je započeo radove na prvoj hidroelektrani izmjenične struje na svijetu na slapovima Niagare. Ona je pokrenuta 15. travnja 1895.

Prvi grad u Americi osvijetljen izmjeničnom strujom 30. studenog 1886.² je grad Buffalo. Nakon što je zasvijetlila američka strana Niagare, grad Hamilton na kanadskoj strani rijeke, započeo je s izgradnjom vlastite hidroelektrane izmjenične struje. DeCew Falls, Generating Station No. 1, najstarija je hidroelektrana izmjenične struje u Kanadi otvorena 25. kolovoza 1898., a neki njezini dijelovi i danas su u pogonu.

² Nikola Tesla and George Westinghouse built the first hydro-electric power plant in 1895 in Niagara Falls and started the electrification of the world, (<https://www.teslasociety.com/exhibition.htm>), (19. 4. 2019.)

Zbog jeftine struje industrija je u ovim gradovima procvjetala u vrlo kratkom vremenskom razdoblju.³

Godinu dana prije potpisivanja ugovora za hidroelektranu na američkom kontinentu, Nikola Tesla je posjetio Zagreb i održao predavanje o mogućnostima elektrifikacije grada. Na tom predavanju je predložio Zagrebu izgradnju hidroelektrane izmjenične struje na vodotocima Korane i Plitvičkih jezera. No, ideja nije naišla na plodno tlo.

Nekoliko godina kasnije, 1895. na slapovima Krke izgrađena je i otvorena prva hidroelektrana izmjenične struje u Hrvatskoj. Poznata je pod nazivom Jaruga 1 te je zahvaljujući puštanju u pogon prvog generatora 28. kolovoza 1895. Šibenik istovremeno zasvijetlio i time postao prvi grad s javnom rasvjetom u svijetu.

To se dogodilo nekoliko mjeseci prije javne rasvjete američkog grada Buffaloe jer je potrebna izgradnja dalekovoda odgodila proces.⁴

Čovječanstvo je preživjelo razne revolucije kroz povijest, ali struja je oblikovala naš svijet kao niti jedan izum do sada.

Zamislamo današnjicu bez struje i vrlo brzo shvatimo da smo u potpunosti ovisni o struji. Jednostavne kućanske poslove poput pranja posuđa ili odjeće nastavili bismo raditi ručno kao od civilizacijskih početaka ili bismo bili prisiljeni otkrivati druge načine. Prijevoz ljudi i digitalni svijet ne bi postojali; bez struje liječenje ljudi novim tehnološkim metodama ne bi bilo moguće. Naši životi bi jednostavno bili drukčiji. Moderni svijet svoj razvoj i inovacije temelji na struji.

Kako je Nikola Tesla povezao svijet? I čovječanstvo koje čini taj svijet?

Odgovor je jednostavan i kratak. Struja! Izmjenična struja koja je osvijetlila gradove svijeta, omogućila im je razvitak u velike centre moći. A nove tehnologije trasiraju naš put u nepredvidljivu budućnost.

I. S.

³ Beatty, Dave, „5 reasons why Hamilton is renaming part of Burlington St. after Nikola Tesla“, 28. 6. 2016. (<https://www.cbc.ca/news/canada/hamilton/headlines/5-reasons-why-hamilton-is-renaming-part-of-burlington-st-after-nikola-tesla-1.3654375>), (18. 4. 2019.)

⁴ Jakobić, Zvonimir, „I bi svjetlo! Nikola Tesla Smiljan, 10. 7. 1856. New York, 7. 1. 1943“ u: Filipović, Z., *Nikola Tesla i počeci elektrifikacije u Hrvatskoj*, Zagreb-Sarajevo, 2006, str. 181-193.

Nikola Tesla

izgubljen u vremenu

Ono što nitko nije očekivao, a obišlo je svijet brzinom munje, dogodilo se prije nekoliko godina na sasvim neočekivanom mjestu. Na obali Sjevernog mora, u malom njemačkom gradiću Husumu koji je samo točkica na kugli zemaljskoj, odjeknula je vijest o davno zaboravljenom Tesli.

Ta vijest proširila se nadaleko i ujedno skinula veo koji je dugi niz godina pokrивao već zaboravljenu tajnu vezanu za ime Nikole Tesle. Riječ je o umjetničkom portretu za koji se nije znalo proteklih 85 godina.¹

Gospodar svjetlosti i otac modernog doba, veliki znanstvenik i inovator poznat po svom osebujnom karakteru, nikada nije pokazivao previše zanimanja za umjetnost. Tijekom njegovog života bilo je ponuda i zahtjeva, ali Tesla je jedan jedini put sjeo u fotelju i pozirao na nagovor svoje prijateljice Vilme Lwoff-Parlaghy.

Slikarica Lwoff-Parlaghy je portretirala Nikolu Teslu u svom ateljeu u New Yorku. Zanimljivost je, da je na stolcu na kom je Tesla pozirao, sjedio i njemački Car Wilhelm II. Tesli nikako nije odgovaralo osvjetljenje u princezinom ateljeu pa je sam napravio

vlastiti aranžman i odlučio pozirati pod rasvjetom jakih svjetiljki, filtriranim kroz plavo svjetlo. I tako je nastao „Plavi portret“.

Slikarica je mogla vjerno prikazati njegovo lice bez da je on imao osjećaj da ga se promatra što je Tesli bilo iznimno važno zbog njegove stidljivosti. U takvim uvjetima slikanja mogao se povući u sebe dok se njegov izraz lica doima upečatljivim i ozbiljnim.

Tesla je pripadao elitnom društvu New Yorka, a 1916. godine kada je portret nastao, slavio se njegov

¹ Portret Nikole Tesle, 1916., Vilma Lwoff-Parlaghy (1863-1923), ulje na platnu, vl. Museumverbund Nordfriesland, Husum, autor fotografije Sönke Ehlert

60-i rođendan. Tadašnji brojni tiskani mediji unaprijed su pisali da će Tesla te godine dobiti Nobelovu nagradu za fiziku, a njegov portret je trebao dodatno uveličati ovaj veliki događaj i genijalnost izumitelja. Pod plavim osvjetljenjem, 1. ožujka je princeza u svom ateljeu prvi put izložila portret Nikole Tesle, a posljednji je put izložen javnosti povodom njenog 60-og rođendana u svibnju 1923. u hotelu Ritz-Carlton. Ulje na platnu s Teslinim likom, bilo je dio njezinog ciklusa portreta pod nazivom „Manhattan Hall of Fame“.

Iste godine princeza je umrla od posljedica dijabetesa. Slika ovjekovječena rukom i kistom princeze Lwoff-Parlaghy objavljena je i na naslovnici poznatog magazina *Time* u prigodi 75. rođendana Nikole Tesle u srpnju 1931. Fotografija je bila crno-bijela, a portret već tada za svijet odavno zaboravljen.

Poslije princezine smrti, portret je prodan na aukciji održanoj 1924. i od tada mu se gubi svaki trag.

Vilma Lwoff-Parlaghy rođena je u Mađarskoj, u aristokratskoj obitelji. Studirala je umjetnost u Münchenu. Poslije završenog studija bavila se slikarstvom i portretirala poznate aristokrate diljem Europe. U Pragu se udala za ruskog princa Eugenija Lwoffa pa i sama dobiva titulu princeze.²

Preseljenjem u New York 1908. zbog svog ekscentričnog načina života, vrlo brzo dolazi u središte pozornosti javnog života. Ostala je upamćena po portretiranju uglednih osobnosti u Europi i Americi, a za portret srpskog kralja Petra Prvog Karađorđevića odlikovana je Ordenom svetog Save. Njenu ostavštinu otkupio je milijunaš i kolekcionar Ludwig Nissen

koji je već nakon šest mjeseci preminuo. Kako nije imao potomke, a supruga je preminula prije njega, umjetnička kolekcija prebačena je u muzej koji je Nissen dao sagraditi za života u svom rodnom gradu Husumu. Također je osnovao zakladu sa svrhom izgradnje multifunkcionalnog mjesnog doma u kojem će biti škola, knjižnica, muzej i galerija.

Nissenova kuća (Nissenhaus) je izgrađena i otvorena 1937. i danas se tamo nalazi Nordsee Museum. Tako je i Teslin portret završio u ovom malom gradiću koji zbog svog velikodušnog dobrotvora, zaslužuje da ga na karti svijeta obasjava čudesno Teslino plavo svjetlo.

U muzejskom katalogu Nissenove kolekcije 1980., Teslin portret je zaveden kao „Portret gospodina“ (inv. br. B1169) a njegov pravi identitet, potpuno nepoznat novim vlasnicima. Sve do 1991. kada je zbirku na poziv tadašnje uprave Muzeja pregledao povjesničar umjetnosti Cornelius Steckner te portretiranom gospodinu pod plavim svjetlom vratio njegovo pravo ime.

29. ožujka 2009. otvorena je izložba pod nazivom: „Mit, struja i princeza-slikarica, Plavi portret Nikole Tesle“ te je Plavi Tesla, nakon 85 dugih godina ponovno ugledao svjetlo dana.

² „Autoportret“, vjerojatno kraj 19. st., Vilma Lwoff-Parlaghy (1863-1923), ulje na platnu, vl. Museumverbund Nordfriesland, Husum, autor fotografije Sönke Ehlert

Izvor: <http://www.teslasociety.ch/info/husum/>

S. K.

Memorijalni centar „Nikola Tesla“

Smiljan i vi u 2018. godini

Od otvorenja Memorijalnog centra „Nikola Tesla“ Smiljan 2006. godine svjedočimo kontinuiranom porastu posjetitelja i stalnom interesu za likom i djelom velikog izumitelja.

Dolaskom novih tehnologija i sve modernijih inovacija današnjice, raste i interes u svezi Teslina doprinosa čovječanstvu. Moderno doba i Nikolu Teslu možemo poistovjetiti.

Ljudi sve češće imaju potrebu saznati više o čovjeku koji je bio ishodišna točka civilizacijskih tekovina koje danas kao da se same po sebi podrazumijevaju.

Svugdje u svijetu možemo posjetiti muzeje s replikama Teslinih izuma, ali samo je jedno mjesto na svijetu, rodno mjesto ovog velikana. Zahvaljujući autentičnosti koju pruža selo Smiljan i Teslina rodna kuća, Memorijalni centar (p)ostaje nezaobilazno mjesto novih posjetitelja generacijama i generacijama iza nas... Jedna od mnogobrojnih Teslinih vizija budućnosti, da ćemo čitati novine iz svojih domova pomoću uređaja te bežični prijenos električne energije, danas su svakodnevica – nakon više od jednog stoljeća, u svijetu su sveprisutni mobilni telefoni i bežični internet.

Na osnovu informacija koje nudi Internet platforma, osvrnut ćemo se na recenzije o Memorijalnom

centru „Nikola Tesla“ Smiljan za prethodnu, 2018. godinu, kada ga je posjetilo 43 655 posjetitelja.

Nikola Tesla nikada nije ostvario veliki profit od svojih izuma. Živio je skromno, a preminuo je u siromaštvu. Njegova misao vodilja bila je, da sve što čini, čini za dobrobit čovječanstva. Shodno tome i Memorijalni centar „Nikola Tesla“ Smiljan kao rodno mjesto genija jest društveno osjetljiv i humanitarnog je određenja. Muzej Like Gospić odobrio je besplatan ulaz u Memorijalni centar za nešto više od 3 000 posjetitelja, što iznosi 7% od ukupnog broja (grupe djece s posebnim potrebama, udrugama slabovidnih i slijepih osoba, domovi za napuštenu djecu, ali i u svrhu promidžbe, promicanja kulture i znanosti).

Najveći broj naših posjetitelja su školske skupine iz Hrvatske i susjednih zemalja što nam je iznimno drago s obzirom na brojne edukativne sadržaje namijenjene upravo tom uzrastu. Za djecu, posjet ovakvom mjestu može djelovati inspirativno i motivirajuće, baš kao što je to bio mladi Nikola u selu Smiljanu. Posjetitelji dolaze pojedinačno i iz svih krajeva svijeta, o čemu svjedoče raznolike posvete zapisane prilikom obilaska Centra u Knjigu dojmova. U skladu s Teslinim postignućima, omogućen nam je uvid u internet recenzije najpoznatijih društvenih mreža.

Recenzije su preuzete s Instagram stranice, Google recenzija i turističkog internetskog portala TripAdvisor.

Na Google kartama možete napisati recenzije posjećenih mjesta i ostaviti informacije o mjestu, ocijeniti ih pozitivno ili negativno. Recenzije i mišljenja su dobrovoljna. Recenzentima se ne plaća

za dodavanje na Google karte kao ni za dijeljenje ocjena i komentara. Memorijalni centar „Nikola Tesla“ Smiljan na osnovu 888 **GOOGLE RECENZIJA** posjetitelja ima ocjenu 4, 5. Na tako veliki broj ocjena može se reći da je zadovoljstvo posjetom Memorijalnom centru više nego izvrsno. Među kritikama mogu se pročitati želje za većim brojem pokusa i demonstracija te veći broj replika izuma.

Na **TRIPADVISORU**, s više od 500 milijuna skrivenih putničkih agencija, mogu vam pomoći kod pravog izbora destinacije za putovanje. Također možete pronaći povoljne cijene karata, besplatne putne vodiče, popise za odmor u svijetu te popularne forume sa savjetima o gotovo svakom odredištu. Na vašem putovanju, njihova besplatna mobilna aplikacija postaje vrhunski suputnik.

Pored mnogobrojnih svjetskih lokacija, Memorijalni centar „Nikola Tesla“ Smiljan na osnovu 96 recenzija ocijenjen je vrlo dobrim (4. 0). Posjetitelji su iz svih krajeva svijeta: Ujedinjeno Kraljevstvo, Arizona, Baltimore u Marylandu...

Memorijalni centar "Nikola Tesla" Smiljan

Smiljan 87/1, Smiljan

4,5 ★★★★★ 888 recenzija ⓘ

Vanni De Benetti

Lokalni vodič · 65 recenzija · 256 fotografija

★★★★★ prije 7 mj. - [🚩]

(Preveo Google) Uvijek sam bio fasciniran Teslom od tehničkih škola!

Bio je to uvijek moj idol, definitivno ću se vratiti posjetom Memorijalnom centru Nicole Tesle!

(Original)

Sono sempre stato affascinato da Tesla fin dalle scuole Tecniche!!

È stato sempre il mio idolo, sicuramente ci tornerò a visitare il Memorial Centro Nicola Tesla!!

ivančica žamarija

Local Guide · 27 reviews

★★★★☆ 5 months ago

(Translated by Google) Finally, a new movie that does not "stretch." Much richer should be equipped with replicas of the invention and should be more demonstration of the experiment.

(Original)

Napokon novi film koji ne "krči". Puno bogatije bi trebalo biti opremljeno s replikama izuma i trebalo bi biti više demonstracija pokusa. Igralište odlično.

vanja mihalić

Lokalni vodič · 34 recenzije · 2 fotografije

★★★★★ prije 3 tjedna - [🚩]

(Preveo Google) Vrlo lijepo uređen prostor. Turistički vodiči educirani. Sam muzej je politički neutralan, što je super i film je lijepo uređen.

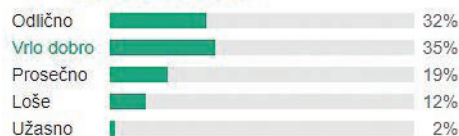
Pobrinite se da izvučete ladice u drugu sobu i pročitate Tesline crteže.

MC „Nikola Tesla“ Smiljan na osnovu 888 Google recenzija posjetitelja ima ocjenu 4, 5.

Pregled putnika

4,0

96 komentara

Li S
Ely, Ujedinjeno
Kraljevstvo
 236 120

Komentar je napisan: 31. maj 2018.

Very cool place

[Google prevodilac](#)

Staff were extremely helpful, and went out of their way to make sure we saw it all! A nice mix of interactive exhibits, with more in depth info if you wanted it. Highlight is when they fire up the million volt coil! Great for all ages, highly recommend.

Matthew S
Baltimore, Maryland
 8 7

Komentar je napisan: 13. februar 2018. sa mobilne aplikacije

Excellent

[Google prevodilac](#)

Very cool museum! And the exhibitions were spectacular. Even the people who work there are super proud!!

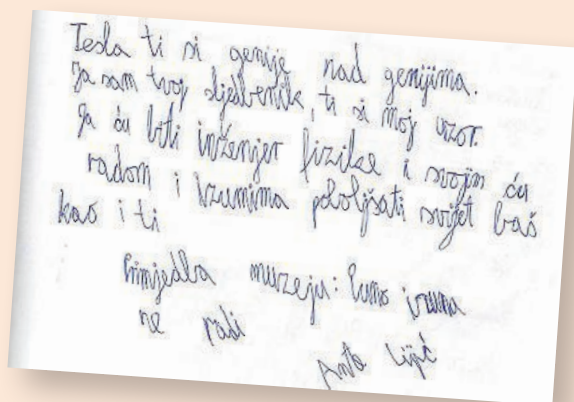
PRIJEVOD: Jako zanimljivo mjesto. Osoblje iznimno ljubazno i od pomoći, žele biti sigurni da smo sve vidjeli. Krasna kombinacija interaktivnih izložaka, s detaljnijim informacijama ako ih želite. Vrhunac svega jest kada uključe zavojnicu od milijun volti! Izvrsno za sve uzraste, preporučam.

PRIJEVOD: Jako zanimljiv muzej! Izložci su spektakularni. Čak i ljudi koji rade tamo su super ponosni!

Na TripAdvisoru MC „Nikola Tesla“ Smiljan na osnovu 96 recenzija ocijenjen je vrlo dobrim (4.0)

KNJIGA DOJMOVA najbolje govori o kvaliteti naših usluga. Nalazi se na vidljivom mjestu u interijeru Tesline rodne kuće kako bi svaki posjetitelj imao priliku zapisati svoje emocije, dojmove, ali i dati prijedlog, kritiku ili pohvalu. Utisci pisani dječjom rukom uvijek su iskreni i otvorenog duha. Među brojnim posjetiteljima pronalazimo javne i poznate osobe, unutar i van naših granica. Svi njihovi zapisi, jasan su smjerokaz puta kojim Centar treba nastaviti.

Strano prelijepo...
Ne mogu pronaći riječi kojima bih na dostojan način
izrazila svoje oduševljenje snive vidu... kao da
je samo njetlo genijalnog uma obasjalo ovo mjesto
Sve videno...
U potpunosti sam dublje doživjela tu dubinu ljudskog duha
su ljudi koji su ovdje bili i zračili...
Ulfarova, J.

Tesla ti si genije nad genijima. Ja sam tvoj sljedbenik, ti si moj uzor. Ja ću biti inženjer fizike i svojim ću radom i izumima poboljšati svijet baš kao i ti.

*Primjedba muzeju:
Puno izuma ne radi.*

A.L.
Srpanj 2018.

Stvarno prelijepo...Ne mogu pronaći riječi kojima bih na dostojan način izrazila svoje oduševljenje svim viđenim...kao da je samo svjetlo genijalnog uma obasjalo ovo mjesto i sve viđeno...

U potpunosti sam doživjela tu dubinu ljudskoga duha kojom su ljudi koji su ovdje boravili zračili...

M.J.
Ožujak 2018.

NAJČEŠĆA I NAJOMILJE- NIJA LOKACIJA ZA FOTO- GRAFIRANJE

je spomenik poznatog hrvatskog kipara Mile Blaževića, jedan od prepoznatljivih simbola Memorijalnog centra „Nikola Tesla“ Smiljan. Eterični i produhovljeni lik mladog Tesle u promišljanju nad svojim izumom, a u pozadini vjerno rekonstruirani rodni dom, tradicijski gospodarski objekt i parohijska crkva Apostola Sv. Petra i Pavla, idealno su mjesto za stvaranje uspomena.

Sa zadovoljstvom možemo reći da je 2018. nastavila niz uspješnih godina. Povećanje broja posjetitelja u odnosu na prethodnu godinu za djelatnike Centra veliki je uspjeh. U idućoj godini težimo ostvarenju planova na marketinškoj osnovi i još većem i zadovoljnijem broju posjetitelja Smiljanu i Lici.

A.Š.

„Salon Milke Barić“

Krajem kolovoza 2018. u muzejskom poštanskom pretincu zateklo se pismo poslano sa zagrebačke adrese. Rukom napisano na arku papira, otkrilo je ime gospođe Milke Barić.

Obratila se Muzeju sa željom darovanja predmeta koji su dijelom njezinih uspomena te da joj pomognemo kako bi ostvarila svoju želju, financijsko potpomaganje školovanja djece slabijeg imovinskog stanja porijeklom iz Like.

Iz pisma doznajemo da je gospođa Milka u dobi od 88 godina. Rodom je iz Smiljanskog Polja, od Rukavina. No, već je u ranoj mladosti s obitelji

odselila u Ivanić Grad, a potom ju je život odveo u Zagreb.

Dogovorili smo susret koji se dogodio 12. listopada u Zagrebu. U srdačnom razgovoru s veselom, otvorenom i nadasve skromnom gospođom, otkrivamo da je radila kao knjigovođa, ali da joj nije bilo teško raditi u životu, „zasukati rukave“ i uhvatiti se teških fizičkih poslova pa i obrađivati drvo što je naučila od oca stolara.

Raspituje se o Muzeju, što se može vidjeti? Govorimo o povijesti Gospića i naše zgrade koju planiramo prilagoditi novim uvjetima jer nam nedostaje prostora pokazati bogatu kulturnu baštinu Like. Iako je davno otišla iz rodnog kraja i nikoga ne poznaje, osjeća snažnu vezu sa svojim korijenima.

Predmeti darovani Kulturno-povijesnom odjelu Muzeja pripadaju raznovrsnoj produkciji umjetničkog obrta (staklo, porculan, keramika, metal), veza (tipoen) u razdoblju od kraja prve trećine 20. st. do 1980., ali i nekoliko ulja na platnu s motivom pejzaža. Gospođa Milka obogatila je Fundus s novih 85 predmeta. Dok pakiramo predmete kako se ne

bi oštetili u transportu, prisjeća se životnih situacija povezanih s njima.

Rastajemo se, a dvadesetak dana kasnije, gospođa Milka daruje značajnu financijsku potporu za adaptaciju i dogradnju Muzeja Like Gospić.

Ovom nesebičnom gestom ostajemo iznenađeni, nadamo se i realizaciji naših planova. U njima svoje mjesto ima zasigurno i izložbeni salon Milke Barić.

TK

IN MEMORIAM

U prošloj, 2018. godini ispratili smo s ovog zemaljskog puta dvoje muzejskih kolega koji su, svatko u svoje vrijeme djelovanja, u zadanim im mogućnostima, ostavili dio radnog vijeka i svojih osobnih nastojanja i truda na očuvanju kulturne baštine Like. Živimo dok nas se sjećaju!

Željko Centner

(Gospić, 13. srpnja 1939. – Gospić, 21. rujna 2018.)

Rođen je u obitelji oca Ivana, Slavonca iz Đakova i majke Uršule, Ličanke iz Pazarišta. Otac je kao samac stigao u Gospić 1926., posredovanjem Hrvatskog Radiše kako bi šegrtovao kod nekadašnjeg krojača Jurasovića. Zasnovaši obitelj, uz suprugu i dva sina, otvara krojačku radnju u Polićevoj kući iznad koje su i stanovali. Kao dječak, Željko je volio ptice pa se bavio uzgojem kanarinaca i golubova, a često je svirao harmoniku, ponekad na plesnjacima i u svatovima. Školovao se u Gospiću, a nakon završene učiteljske škole 1960. odlazi u Školu rezervnih oficira, 1961. te službuje u Kninu, Zadru i Pagu. Zajedno sa suprugom Marijom, rođ. Čuljat iz Gudure i uskoro dvoje djece, Željka i Žarko, vraća se u Gospić i zapošljava u Narodnom sveučilištu (POU „dr. A. Starčević“).

Na radno mjesto kustosa u Muzeju Like dolazi 1. ožujka 1965., u mali radni kolektiv, no s proaktivnim

planom djelovanja. U to vrijeme, Muzej se izrazito angažira na prikupljanju građe, posebice etnološke koja i danas čini velik dio Fundusa. Nakon ratnih razaranja tijekom II. svj. rata, već osnivanjem Muzeja pristupilo se popisivanju nepokretnih spomenika kulture pa tako u muzejskoj dokumentaciji nalazimo prve kartone nalazišta, ali i Katalog spomenika, odnosno nepokretnih kulturnih dobara na području Like. Uz nezaobilazne fotografije, možemo pročitati kratki opis stanja, povijesne podatke i dataciju nekog lokaliteta. Bez obzira na pojedine propuste ili pogreške, oni su danas iznimno vrijedan dokument muzejskog djelovanja. Autorstvo većeg broja fotografija mogli bismo zasigurno pripisati Željku Centneru koji se od ranije bavi fotografijom koristeći osobni fotoaparatus njemačke marke Altix-n (1958-1960.). Svjestan važnosti dokumentarne fotografije, pokreće muzejski fotolaboratorij. Posebnu pozornost posvećuje biblioteci te se tada vrši razmjena knjižničnog fundusa između Muzeja i gospićke Gimnazije, ali i otkupi većih privatnih biblioteka

(Knežević, Šporčić). Priprema za publiciranje svoj rad „Kronologija NOB-a u Lici, 1941-1945.“

Nakon iznenadne smrti dotadašnjeg direktora Ivana Jurčića, 1973. je imenovan direktorom i nadalje nastavlja rad na prikupljanju i spašavanju građe te se osobito zalaže za pripadnost artefakata pronađenih na ličkom području Muzeju Like. Ponekad je to zahtijevalo i izrazit angažman, kao što se to dogodilo prilikom nalaza rimskog *pugia* u vrijeme gradnje Pirotehnike nekadašnjeg MOL-a, povratka poslijekarolinške *spate* pronađene u Velebitu iznad Rizvanuše i Divosela ili diljem Hrvatske raznesene ostave afričkog novca 2-1. st. pr. Kr. pronađene u Štikadi, zajedno s kolegom Antom Glavičićem, tadašnjim direktorom Gradskog muzeja u Senju. S arheologom konzervatorom smiljanskog porijekla, Ivanom Šarićem, provodi projekt spašavanja kamenih rimskih urni sekundarno korištenih u recentnim stambenim objektima u Širokoj Kuli, Komiću, Kvartama i Prozoru te su neke od njih dopremljene u Muzej i tako spašene od daljnje devastacije.

Bio je kolekcionar numizmatičar, dopisnik Ličkih novina i strastveni ribič. Često je u društvu sa Stipom Golcem, gospićkim akademskim slikarom, aforističarom i pedagogom, odlazio u ribolov na Gacku i Kosinjsko jezero. Pri tom druženju vjerojatno su stvarani planovi o likovnim izložbama, Ličkom likovnom analu i promociji ličkog umjetničkog stvaralaštva.

U Ličkom zborniku br. 1 iz 1978. godine napisao je članak Iz stare Like, o kome je Zdenka Lechner, muzejska savjetnica Etnografskog muzeja u Zagrebu, u prikazu navela da je „u kratkom pregledu (dao) današnje sjećanje na doživljavanje i ljepotu

ličkog folklor, napose na razganje, kolo i glazbala, ne zaboravivši i ostalo – npr. nošnju, arhitekturu i drugo – što čini baštinu. Njegov moto: „Spomenici prošlosti nisu samo baština, već i osnovno sredstvo kulture naroda“ neka bude i njegova poruka.“

S direktorskog mjesta odlazi 30. travnja 1978. na mjesto predsjednika Skupštine općine Gospić u četverogodišnjem mandatu. U tom je razdoblju skupštinska delegacija posjetila SAD i Toronto koji Gospiću daruje svoj gradski ključ kao simbol prijateljstva između ova dva grada. U isto je vrijeme Željko Centner postao počasni član američkog Tesla Memorial Society.

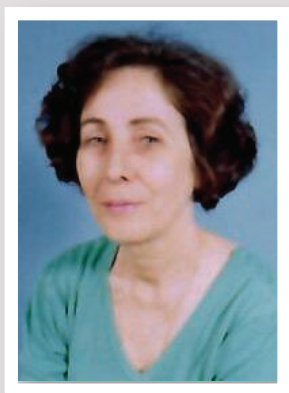

Željko Centner i
Ivan Jurčić

Biserka Velić

(Kninsko Polje, 28. studenog 1940. – Zagreb, 23. studenog 2018.)

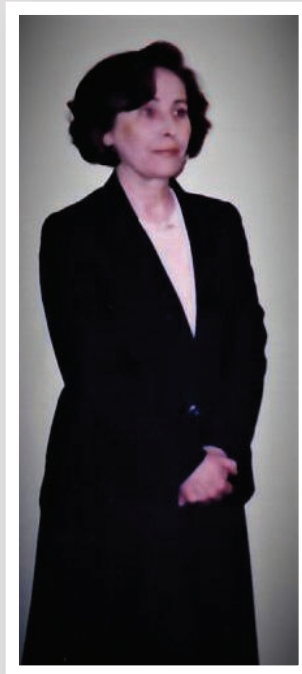
Rođena je u obitelji Stjepana Velića iz Kninskog Polja i Marice, porijeklom s otoka Ugljana. U II. svj. ratu ostaje bez oca 1942. te rane dane djetinjstva provodi s majčinom obitelji. Nakon rata, putem brojnih dekreta s majkom koja radi kao poštanska službenica u uredima od Šaša kod Sunje, Srba, Donjeg Lapca, 1955. doseljava u Gospić. Maturiravši, odlazi u Zagreb, gdje 1967. na Filozofskom fakultetu di-

plomira grupu Hrvatski ili srpski jezik i jugoslavenska književnost te stječe zvanje profesora. Prvo radno mjesto pronalazi u Sokolcu u blizini Sarajeva (BiH) u trajanju od dvije godine. U kratkom razdoblju predaje na kvarnersko otočnim školama i potom se vraća kao profesorica u gospićku Gimnaziju, odnosno COUO „Nikola Tesla“ do 10. svibnja 1979. Kao urednica informativnog glasila radi četiri godine, do 6. ožujka 1983. u Sekretarijatu za opću upravu i društvene djelatnosti (Općinska skupština i izvršni organi) Općine Gospić. Nešto više od sedam godina zaposlena je na mjestu tajnika Samoupravne interesne zajednice za kulturu – Gospić do 15. listopada 1990., kada je imenovana za ravnatelj Muzeja Like Gospić.

Premda korijenima Dalmatinka, uz majku Maricu i kći Renatu, Biserka (Biba) je svoj život, rad i ljubav dala Gospiću i Lici do odlaska u mirovinu 31. 12. 2005.

Prvo desetljeće ravnateljstva proteklo je u otežanim uvjetima rada na koje nitko nije spreman. No, Biserka Velić snažnog karaktera, energična, postavlja

ključne ciljeve djelovanja Ustanove. Zgrada Muzeja u samom središtu grada koji je izložen svakodnevnom granatiranju tijekom Domovinskog rata, pretrpio je izravna oštećenja. No zahvaljujući njezinoj dobroj organizaciji i svim, tada prisutnim zaposlenicima, muzejska građa je adekvatno zaštićena i sklonjena u sigurnije prostore, pa je tek neznatan broj

predmeta evidentiran kao ratna šteta. Nakon prvih ratnih mjeseci, formiraju se pri tadašnjim zavodima za zaštitu spomenika kulture, komisije za procjenu ratne štete na spomenicima kulture te je i Biba članicom, aktivno sudjelujući u dokumentiranju i povezujući sudionike procesa kako bi se izmjestila ugrožena baština, osobito inventar sakralnih objekata. I objekti koji pripadaju kompleksu Rodne kuće Nikole Tesle u Smiljanu također su u opasnosti od stalnih zračnih i minobacačkih napada pa je u svibnju 1992. izgorio rekonstruirani gospodarski objekt. Rodna kuća je spašena zahvaljujući brzjoj intervenciji pripadnika Hrvatske vojske koji su bili smješteni u blizini, a u timu gasitelja je i Biserka Velić. Za svoj rad 1996. odlikovana je ordenom Danice hrvatske s likom Marka Marulića za doprinos u kulturi za vrijeme Domovinskog rata.

Tijekom ratnih godina, muzejska djelatnost je uglavnom orijentirana izložbenoj produkciji te tada dokumentiramo neke od najboljih i velikih izložbi etabliranih imena suvremene hrvatske umjetnosti, u želji da se u vremenu destrukcije, živi civiliziranim životom. O ovom drugom segmentu najbolje je progovorila fotodokumentarna izložba razorenih civilnih i sakralnih objekata, Gospić – obranjeni grad kao dio izložbenog ciklusa „Oči istine“. Urušeni galerijski zid uz historicističku kaljevu peć ili kazetna bomba bačena na gradsko područje, saštavnim su dijelom postava *in situ*.

Ne dozvoljava da se prekine kontinuitet najveće tradicionalne likovne manifestacije – Ličkog likovnog anala te uz pomoć Franje Butorca organizira LLA za 1991. godinu u Rijeci. Nazivala ga je prognaničkim. No već, 1992. Likanale se vraća u Gospić.

Svojom izraženom izložbenom djelatnosti, ali i raznim kulturnim zbivanjima, Muzej postaje središte kulturnog života Gospića, a njegov značaj pozicionira ga na karti kulturnih ustanova u Hrvatskoj kao nezaobilazan. Postaje mjestom kulturnih susreta, rasprava o kulturnim vrijednostima, očuvanju tradicije i kulturne baštine u cjelini, otvorenih vrata brojnim umjetnicima, znanstvenicima, kulturnjacima i sugrađanima koji su se, na poziv Biserke Velić, rado odazvali.

Vodi projekt građevinske sanacije ratne štete na muzejskim objektima 1996.-1997., aktivno sudjeluje u projektu rekonstrukcije Rodne kuće Oca Domovine dr. A. Starčevića u Žitniku 1997.-1998., a od 2000. započinje obnovu i adaptaciju Rodne kuće Nikole Tesle u Smiljanu kako bi se i ovaj segment Muzeja otvorio javnosti.

Inicirala je tiskanje monografije „Pozdrav iz Gospića“ 1997. uz osvrt pod nazivom Kratka povijest nastanka grada Gospića.

Uvijek susretljiva i otvorena za suradnju, bez radnog vremena i roka trajanja, ravnateljica Biserka Velić, artefakt je muzejskog poziva, a ne zvanja.

T.K.

Bili smo...

U srcu glavnog grada Mađarske, Budimpešti, u srijedu, 29. svibnja 2019. organizirano je gala otvorenje izložbe „NIKOLA TESLA – MIND FROM THE FUTURE“ na adresi Tesla Loft, Kazinczy u. 21, 1075 Budapest, Hungary.

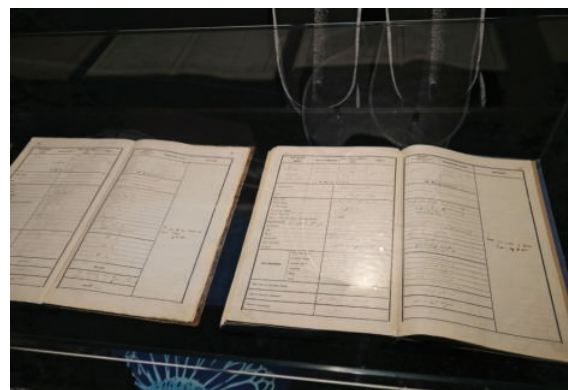
Ovo je nadopunjeno izdanje multimedijske izložbe, autorice Helene Bulaja Madunić, održane u Zagrebu u HDLU-u, 2017-2018.

Imali smo prigodu, zajedno s predstavnicima drugih institucija koje su posudile predmete za izložbu, razgledati postav prije samog svečanog otvorenja.

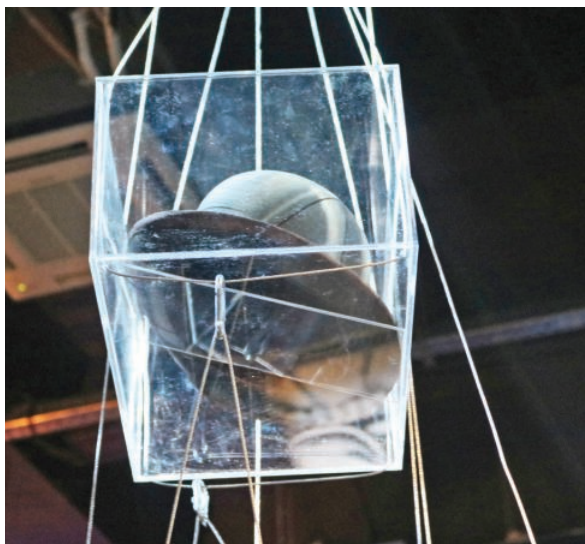
Na samom ulazu, čekao nas je upravo naš Tesla. Točnije, njegova bista, rad Ivana Meštrovića, koja je za ovu izložbu posuđena iz Fundusa Muzeja Like Gospić.

Priča kreće od Teslinog rođenja i djetinjstva te je stoga prva prostorija posvećena Smiljanu. Make-tama, filmovima, zvukom, slikom i bojama nastojalo se dočarati okruženje u kojem je Nikola odrastao.

Priča o geniju se nastavlja postavom o školovanju, od početka u rodnom Smiljanu, preko gospičke Gimnazije, potom Rakovcu kraj Karlovca gdje je maturirao, do Visoke tehničke škole u Grazu.

Teslina putovanja europskim gradovima, od Budimpešte do Pariza ilustrirana su njegovim osobnim predmetima – šeširom, rukavicama, štapom i torbom, posuđenim iz postava u smiljanskom poštanskom uredu.

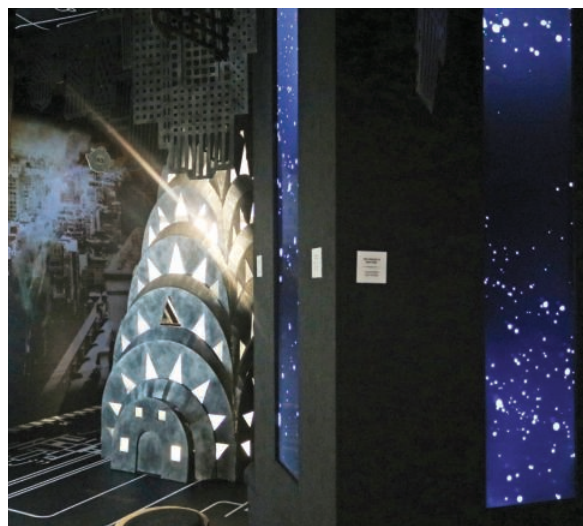
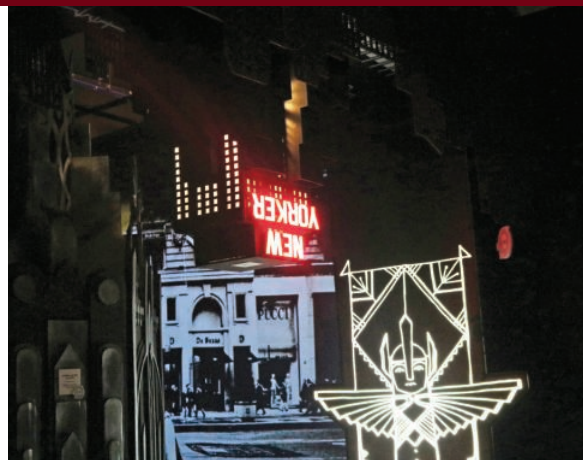
Putujemo prema Americi zajedno s Teslom kroz prolaz koji video animacijama dočarava parobrod.

Teslini izumi, vizije, mašta, ali i ljudi koji su obilježili njegov život okružuju nas sa svih strana.

Na kraju nas dočekuje prostorija s trodimenzionalnim vizurama New Yorka, hotelima u kojima je proveo svoj život, zgradama u kojima je imao svoje laboratorije, ali i Teslinim vizijama budućnosti.

Obilje tekstova, audio–vizualnih snimaka, interaktivnih prikaza, virtualne stvarnosti, projekcija, maketa i sva druga dostupna sredstva s kojima se nastojao prikazati Teslin život, završavaju u mračnom i jednostavnom dijelu postava koji sačinjava jedan jedini izložak – posmrtna maska.

Izložba je otvorena za javnost od 31. svibnja do 1. rujna 2019. Poslije Budimpešte izložba putuje dalje, u druge svjetske gradove u kojima je Tesla ostavio svoj trag kao što su: New York, Prag i Beč.

Z.Š.

ISSN 2706-1159

